

NYHETER • SID 10

Krafttag för lokal beredskap

INTERVJU • SID 8

Militär är ny generaldirektör

TJUGOFYRA⁷

En tidning utgiven av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

#64 | December 2024

Stora risker under jord

Sidan 16

I Kirunagruvan finns Sveriges djupast belägna brandstation och deltidbrandmannen Björn Strand hittar nästan överallt i det underjordiska tunnelsystemet. Följ med drygt en kilometer ner i berget, där riskerna är stora, marginalerna små och tekniken modern. FOTO: HANS-OLOF UTSI

BEREDSKAP

Häng med på civilplikt

Utbildningen för de civilpliktiga inom räddningstjänsten är i full gång på MSB:s skola i Sandö. Här tränas deltagarna för att kunna rädda liv om det blir krig. Sidan 4

SJUKVÅRD

Så ska fler överleva blödningar

Nu ska erfarenheter från Ukraina lära svenska folket hur man stoppar blödningar. Sidan 12

DELTIDARE

Familjerna viktiga

De anhöriga till deltidbrandmännen har varit en lite bortglömd grupp – men de spelar en mycket viktig roll i systemet. Sidan 28

GOD JUL OCH GOTT NYTT ÅR ÖNSKAR TJUGOFYRA⁷

Från MSB till MCF och framåt – nu tar vi på oss ledartröjan

➔ Den 1 november började jag som generaldirektör på MSB och om drygt ett år (1/1 2026) kommer Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, att byta namn till Myndigheten för civilt försvar, MCF. Det är en signal om den förändring som myndigheten genomgår. Och den handlar inte om namnet eller logotypen, utan om att MSB ska bli en myndighet där krigets krav är det dimensionerande hotet och civilt försvar den prioriterade uppgiften i verksamheten.

Det handlar om att det pågår ett brutalt krig i vårt närområde. Det säkerhetspolitiska läget är det allvarligaste sedan andra världskriget. Såväl Försvarsberedningen som regeringen konstaterar att vi inte kan utesluta krig och väpnat angrepp i vårt land. Slutsatsen är given – Sverige behöver rusta upp totalförsvaret, och det arbetet behöver gå fort. Vi behöver rusta upp för att avskräcka från angrepp mot Sverige. Vi gör det för att slippa krig.

Min utgångspunkt för utvecklingen av det civila försvaret är den här: dagligen ser vi exempel på att civila och civil infrastruktur är direkta mål i Rysslands krigsföring i Ukraina. Städer och sjukhus bombas med syfte att bryta ned människors motståndskraft och försvarsvilja. Samtidigt ser vi ett samhälle som

LEDARE

Mikael Frisell
generaldirektör, MSB

Vi ska ta på oss ledartröjan och stödja, leda och driva utvecklingen av det civila försvaret

fortsätter fungera, där man bygger upp det som raserats. Och vi ser hur ukrainarna håller emot och tillsammans fortsätter kämpa för sin framtid.

Och jag menar att det hänger ihop: det militära försvarets förmåga att försvara landet – det civila försvarets förmåga att skydda civilbefolkningen och upprätthålla samhällsviktig verksamhet – och befolkningens försvarsvilja. Du har inte det ena utan det andra.

Det är den gemensamma förmågan vi ska bygga upp i totalförsvaret. Och för det så krävs en kraftsamling, inte minst kring det civila försvaret. Det är därför som MSB ska bli MCF – en myndighet med civilt försvar som den prioriterade uppgiften. Vi ska ta på oss ledartröjan och stödja, leda och driva utvecklingen av det civila försvaret. Utvecklingen ska ske tillsammans med det militära försvaret.

Men det betyder inte att vi slutar arbeta med en krisberedskap som fungerar i vardagen. Det är en kärnuppgift för MSB och blivande MCF. Jag ser det som en avgörande förtroendefråga. Alla i Sverige ska veta och uppleva att vi klarar krisen i fredstid.

Räddningstjänst och skydd av civilbefolkningen.

För de av er som är intresserade av MSB in-

re liv så kan jag berätta att verksamheten inom den beredskapssektor som MSB har ansvar för, Räddningstjänst och skydd av civilbefolkningen, föreslås bedrivas inom en egen del av MSB och att regeringen ska utse chefen för denna. Sammantaget är det en bra avvägning – tydligheten kring MSB:s uppdrag som sektorsansvarig myndighet ökar och det ger oss förutsättningar att på nationell nivå hålla samman arbetet inom det civila försvaret, samtidigt som vi arbetar fokuserat med förmågehöjande åtgärder i sektorn. Utan att vi behöver tappa fart på grund av organisationsförändringar.

Om krisen eller kriget kommer.

Den nya versionen av broschyren Om krisen eller kriget kommer har nu skickats ut till samtliga hushåll i Sverige. Jag hoppas att du också har läst den, tagit till dig av information, råd och rekommendationer – och sparar den. Broschyren handlar om att vi ska förbereda oss, och hur vi kan göra det. Men den handlar också om att öka förståelsen för vad det är vi försvarar i händelse av krig, att se sin egen roll och allt vi kan åstadkomma tillsammans.

TJUGOFYRA7

Tjugofyra7 bevakar utvecklingen inom Myndigheten för samhällsskydd och beredskapsansvarsområden och ska stimulera till debatt i dessa frågor. Enbart Ledaren på sidan 2 är att betrakta som MSB:s officiella linje.

REDAKTIONEN

Maria Norell
journalist, ansvarig utgivare
010-240 51 63
maria.norell@msb.se

Jonas Klint
journalist
010-240 5049
jonas.klint@msb.se

Adress:

MSB, Tjugofyra7, 651 81 Karlstad.

E-post: redaktionen@tjugofyra7.se

Webb: www.tjugofyra7.se

Upplaga: 29 750.

Tryckdag: 27 mars.

Nästa nummer är ute: 1 april.

Tryck: Pressgrannar, Linköping.

INNEHÅLL #64

21

22

24

NYHETER

Arbetstiderna skapar frustration

Sidan 6

Allt fler trygghetspunkter

Sidan 14

Larmoperatörer blir testade

Sidan 21

Nu finns mobila ledningsplatser

Sidan 22

Agerandet vid kris blir mer samlat

Sidan 22

Fartygsbrand testade säkerheten

Sidan 24

Nattvandrare gjorde stor skillnad

Sidan 32

ERFARENHETER

Många lärdomar av grundstötning

Sidan 26

Boende kunde inte ta sig ut

Sidan 27

MIN ÅSIKT

"Rätt att säga nej till dygnspass"

Sidan 31

Som huvudregel är handlingar som inkommer till Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps tryckta periodiska tidskrift Tjugofyra7 allmänna handlingar som kan begäras ut av allmänheten.

Ett undantag från den huvudregeln är att meddelanden/tips som inkommer till Tjugofyra7, för offentliggörande i tidningen, inte utgör en allmän handling (se 2 kap. 14 § tryckfrihetsförordningen).

Däremot utgör myndighetens e-postlogg en allmän handling, vilket innebär att tidskriftens identitet i denna handling kan bli offentlig eftersom det inte finns någon sekretessbestämmelse som tillåter att uppgiften hemlighålls.

För att snabbare ta sig över i rätt riktning på Europavägen valde brandbilens förare att använda en katastroföverfart. Det slutade med att en Toyota körde på brandbilens bakre del.

FOTO: RÄDDNINGSTJÄNSTEN VAGGERYDS KOMMUN

Brandman frias efter riskfylld manöver på E4

En brandman i Småland frias från anklagelserna om att ha orsakat en allvarlig trafikolycka vid en så kallad katastroföverfart på E4 förra sommaren.

– Vi skärper ändå rutinerna, säger Fredrik Björnberg som är räddningschef i Vaggeryds kommun.

■ Det är ett av de farligare momenten under utryckningskörning som ledde till rättegång i tingsrätten i Jönköping.

I samband med en trafikolycka på E4 förra sommaren larmades en brandbil till platsen för att placeras ut som ett så kallat buffertfordon – ett fysiskt skydd mot höga hastigheter och hänsynslösa trafikanters under insatsen.

För att snabbare ta sig över i rätt riktning på Europavägen valde brandbilens förare att göra som utryckningsstyrkan strax framför honom: använda den så kallade katastroföverfarten – en öppning i raket för exempelvis just utryckningsfordon.

Det är en junidag med fint väder och en närapå helt rak sträcka. Brandmannen beskriver hur han först lägger sig i mitten av vägen för att brom-

sa ner trafiken och sedan går över i höger körfält för att kunna ta ut svängen och ta sig tvärs igenom den smala öppningen i väggräcket.

Han säger sig ha både blåljus och körriktningsvisare påslagna samt titta i backspeglarna. Men halvvägs in i överfarten ser han plötsligt ett fordon i ögonvrån.

Paret i den gråa Toyotan som kör norrut har nyss ätit på en hamburgerrestaurang och är på väg mot Stockholm. Föraren uppger att ”det rullade på bra”. Han ligger i vänster körfält med farthållaren på 110-120 kilometer i timmen.

Plötsligt ser han en brandbil köra ut från sidan rakt framför bilen. Mannen säger att han hinner nudda bromsen. Hustrun som sitter intill och letar efter en podd i mobiltelefonen minns att maken skriker och att hon hinner se ”silverplåtar” på sidan av brandbilen.

Toyotan träffar brandbilens bakre del. Den ”studsar”, enligt ett vittne i förundersökningen. Kvinnans nästa minne är krockkuddar, stark smärta och att en brandman sitter bakom henne. Hon tror att maken är död och ser på gps-skärmen att

döttrarna ringer frenetiskt eftersom bilen larmat, men hon kan inte svara.

Både hon och maken tas loss från det sammanpressade fordonet och förs till sjukhus med bland annat flera frakturer. Skadorna har dock inte varit livshotande enligt Rättsmedicinalverket.

Brandbilens förare är deltidstjänstutövare och i 35-årsåldern. Han har varit verksam i cirka tre år, medverkat vid över 100 larm och genomgått utbildning för utryckningskörning.

Åklagaren valde att väcka åtal för grov vårdslöshet i trafik och vållande till kroppsskada. Hon menar att mannen inte varit tillräckligt uppmärksam när han tog en medveten och allvarlig risk inför vändningen på motorvägen, vilket är grovt oaktsamt. Men tingsrätten håller alltså inte med.

Rätten skriver att man inte kan utsluta att föraren av brandbilen brustit i uppmärksamhet, men detta är inte styrkt medan det finns flera omständigheter som talar för att det framförallt är föraren av Toyotan som brustit.

Tingsrätten anser att föraren borde ha kunnat se brandbilen från långt håll. Och man

ska lämna fri väg för utryckningsfordon, utöver att man rent allmänt ska anpassa hastigheten så att man kan stanna för framförvarande hinder.

Rätten påpekar också att det inte klarlagts vilken hastighet Toyotan verkligen hade, och landar alltså i att ogilla åtalet mot brandmannen.

Händelsen är även utredd internt och trots den friande domen kommer olyckan att påverka arbetssätt och rutiner, åtminstone för de organisationer i samarbetet Räddsam F som har E4 genom kommunen, säger Fredrik Björnberg, räddningschef i Vaggeryd.

– Det blev en olycka, och vi ska lära av detta.

Nu väntar utbildning och en skärpning av riskbedömningar. Dessutom kommer ribban att höjas för när man ska välja att köra tvärs över E4 i stället för att fortsätta till en vanlig överfart.

– Vi kommer kanske inte att göra det vid ett oljeläckage på vägen. Utryckningskörning är ett riskfyllt moment – och katastroföverfarterna bland de farligaste.

JOHAN WANGSTRÖM

Chefer i Göteborg avstängda

Förbundsdirektören Lars Kleven-sparr och räddningschefen i Räddningstjänsten Storgöteborg har tillfälligt tagits ur tjänst.

En utredning har satts i gång efter att en visselblåsare anmält missförhållanden.

■ Det var den 19 november som Räddningstjänsten Storgöteborg meddelade att de båda cheferna tillfälligt tas ur tjänst i samband med en pågående utredning efter en visselblåsning.

Vad anmälaren menar ska ha hänt vill inte förbundsstyrelsen offentliggöra.

– Allting är sekretessbelagt för att skydda de här personerna. Vi vet ännu inte vad det är för sanningshalt i anmälan. Det behöver vi utreda, säger förbundets ordförande Ingrid Andrae till Tjugofyra7.

– Vi tar alla anmälningar av denna karaktär på största allvar och agerar alltid i enlighet med våra värderingar och riktlinjer.

Det är en advokatfirma som utreder.

– De har stor vana att jobba med den här typen av anmälningar.

Någon deadline för när utredningen ska vara klar finns inte.

– De har lovat att jobba skyndsamt med detta. Naturligtvis är det jobbigt för alla parter.

Inte heller de anmälda personerna har fått ta del av anmälan. De vet alltså inte vad det är de anklagas för.

Tjugofyra7 har inte nått förbundsdirektör Lars Kleven-sparr men till andra medier har han sagt att han inte förstår vad det handlar om och att beskedet om att han var avstängd kom som en chock.

– Det är jättetrist. Jag har jobbat inom blåljusverksamhet i 43 år och blev helt ställd, har han sagt till SR Göteborg.

Personerna som var tillförordnade chefer har ersatt de avstängda tillfälligt.

Enligt Ingrid Andrae kommer inte den här turbulensen att märkas i det operativa och förebyggande arbetet.

– Nej, det är min bild. Vi har en väldigt kraftfull operativ verksamhet som jobbar som vanligt.

JONAS KLINT

Inkallade för att rädda liv

SANDÖ

Mullret från motorsprutorna är öronbedövande, släckvattnet ger ett fuktigt dis i luften och från en byggnad stiger grå rök.

Skadade människor behöver akut omhändertagande och oexploderade granater måste markeras ut. Snabba beslut som betyder liv eller död.

Det är full action när de civilpliktiga brandmännen tränas för krig i Sandö.

■ De civilpliktiga inom räddningstjänsten är till största delen personer som har brandmannautbildning men av någon anledning lämnat yrket. Nu kallas de till repetitionsutbildning på någon av MSB:s räddningsskolor för att bli viktiga kuggar i Sveriges civila försvar.

De är inte frivilliga, och har behövt lämna sina familjer och vanliga jobb för att gå en tiodagars utbildning, för att senare bli krigsplacerade i räddningstjänsten.

Tjugofyra7 fick vara med en vanlig dag under en repetitionsutbildning på MSB:s räddningsskola i Sandö, alldeles intill Ångermanälven i Kramfors, norr om Sundsvall.

Läraren Niklas Bylund beskriver en fiktiv krigsskådeplats där förutsättningarna ändras hela tiden men där huvudproblemen är en häftig brand i ett höghus, brist på släckvatten, odetonerad ammunition intill en industrilokal och en svårt skadad person som behöver tas omhand.

– Viköretts scenario som precis har eskalerat. Fronten har böljat genom området och under arbetet här har det skett ytterligare en beskjutning, det som kallas ”double tap”, säger han.

De 30 deltagarna är uppdelade i mindre grupper. De arbetar fokuserat och löser målmedvetet den ena uppgiften efter den andra enligt Niklas Bylunds tydliga direktiv.

Det är dag nio på kursen, den

Bra att vara förberedd
”Det är hälsosamt – inte med krig men att vara förberedd. Jag tycker att totalförsvarsidén är bra.”

Victor Sandén, musiklärare

nästa sista. Deltagarna är varma i kläderna och arbetar till synes samspelt och friktionsfritt.

En av deltagarna är Tobias Wiberg från Uppsala. Han tillhör den mindre grupp som inte lämnat yrket, men däremot den kommunala räddningstjänsten. Han är privat anställd av Securitas som brandman på Arlanda.

Trots att han är heltidsbrandman tycker han att repetitionsutbildningen känns meningsfull.

– Absolut. Jag var lite kritisk, att jag ska ta ledigt från mitt jobb för att åka hit och göra mitt jobb med lägre betalt. Men det blev inte alls så, det blev mycket bättre. Den här utbildningen är tänkt för ett slags krig eller halvkrigsscenario, och det har vi inte så jättemycket av sedan tidigare. Arlanda ligger på första eller andra plats vad gäller terrorhot, så det här är värdefull ny kunskap. Hade jag tillhört en industribrandkår på ett sågverk kanske jag inte hade tyckt det.

Utbildningens längd är lagom tycker han.

– Att vara borta längre än så här hade känts mer tveksamt. När man är i min ålder har man ju byggt upp ett liv, och så måste man släppa det. Det samma gäller ju inte en 18-åring som gör värnplikten.

Hur kändes det när du fick brevet om att du är kallad?

– Jag har inga problem med plikt. Däremot tycker jag kanske att ersättningsnivån skulle motsvara plikten.

Under de två veckorna han är borta får han cirka 70-75 procent av sin ordinarie lön, då ersättningen ligger på 90 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten.

– De har ju ändå tagit ut några få tusen av tio miljoner människor och sagt ”du måste göra det här”. Då ska det kosta också, tycker jag.

Det är två styrkor som övar tillsammans på den fiktiva krigsskådeplatsen. Den ena är en vattenresursgrupp vars uppgift är att förse brandslangarna med vatten från älven med hjälp av mobil teknisk utrustning.

– Brandpostnätet är utslaget. Släckbilen har också tagit en träff, den står och ryker. Nu sker det en direkt samverkan på den här skådeplatsen mellan de två som är märkta sektorschefer. De är räddningsbefäl och är här i den egenskapen på utbildningen, säger Niklas Bylund.

I en mindre lokal som ska motsvara ett skyddsrum ligger en verklighetstrogen docka med ett sönderslitet ben.

Här sätts deltagarnas kunskaper i akut omhändertagande på prov, det som på fackspråk förkortas S-XABCDE efter momenten som ingår. Det är mycket förkortningar och fackuttryck som flyger i luften när läraren leder arbetet. Men de tre deltagarna uppfattar allt direkt och den skadade dockan/personen stabiliseras och läggs på rätt sätt upp på en bår i väntan på ambulans.

En av personerna som framgångsrikt stoppar den kraftiga blödnigen på dockan är Victor Sandén, i det civila musiklärare i Stockholm.

Hur tycker du det gick?

– Det kändes bra, men det är svårt att komma ihåg och följa allt uppi-från och ner.

Victor Sandén fick sin grundutbildning för tio år sedan.

Vad var det som gjorde att du sökte dig bort från räddningstjänsten?

– Tiden. Det var jätteroligt och intressant men svårt att få

På övningsområdet har man med hjälp av containrar byggt upp vad som derna, så kursdeltagarna löser i stället vattenförsörjningen med mobila

ihop med livet. Det var en tids- och praktisk fråga.

Hur kändes det när du fick brevet att nu är det dags att infinna sig?

– Blandade känslor. Nyfiket men också praktiskt problematiskt. Jag har ju barn och familj. Men det har varit roligt.

Hur känner du inför att vi förbereder oss för krig nu i Sverige?

– Det är hälsosamt – inte med krig men att vara förberedd. Jag tycker att totalförsvarsidén är bra, även om det inte föreligger stora krigshot.

Känns det bra att ta en aktiv roll om det blir höjd beredskap?

– Självklart, det känns jättebra att kunna vara med och hjälpa till och ha en plats i organisationen.

En deltagare som inte svarar lika positivt är Erik Svensson. Han bor i Hammerdal, 27 mil från Sandö, där han är mångsysslare.

– Jag jobbar mest som snickare med egen firma.

Han förstår behovet av civilpliktare men är tveksam till hur urvalet går till.

– Kan man inte börja med att fråga dem som är frivilliga?

I hans fall är det framför allt familjesituationen som skapar problem. Han är ensam med två pojkar, 12 och 13 år. Han ansökte om uppskov men fick inte det, säger han.

– Under tiden jag har varit här så har den ena pojken fyllt år. Jag hade hellre varit hemma med honom då.

Barnens farföräldrar bor ganska nära, 3,5 mil bort från Erik och barnen, och de kunde rycka in som barn- och husdjursvakter. Men sådan tur är det inte alla som har, menar Erik.

Victor Sandén

Erik Svensson

ska föreställa ett höghus. Övningen utgår från att både brandpostnätet och släckbilen har förstörts i strimotorsprutor som tar vatten från älven intill. Här är det Erik Svensson som ser till att allt fungerar.

– Om vi får stridsplacering efter nyår, och det händer något i februari, vem tar hand om mina barn då? Jag hade tänkt att jag ska ringa min egen socialtjänst när vi åker hem och ställa samma fråga: har ni en plan för alla barn som har en ensamstående krigsplacerad förälder?

Det var arbetstiderna som gjorde att Erik valde att lämna räddningstjänsten. Det funkade inte med familjen. Men trots vissa betänkligheter tycker han att kursen har varit givande.

– Niklas är jätteengagerad, sådana lärare gillar man ju. Han är rolig att lyssna på.

– Det är också en intressant spännvidd i kursen mellan folk rätt och att rädda liv.

Arbetet har flutit på bra under dagen och gruppen ligger lite före schemat. Niklas Bylund passar på att kasta in ett till oväntat problem.

– Nu ger vi dem lite störning-

ar på vattenförsörjningen som mycket av den här övningen handlar om. De har nyss fått veta att en sugslang har gått sönder så de måste flytta. Och vi ska ge dem lite andra störningar.

Niklas Bylund säger att det är svårt att skapa en krigsliknande situation på ett övningsfält.

– Vad vi däremot kan göra är att träna på vissa moment och de vi använder i dag är framför allt vattenförsörjningen, vi har ett omhändertagande av en sprängskadad person, sen har vi den här oxa-hantering (oexploderad ammunition), som är den stora nya risken som kommer i en krigssituation.

Agneta Lindgren, enhetschef på Sandö, berättar att tiodagars-

Niklas Bylund

Tveksamt urval "Kan man inte börja med att fråga dem som är frivilliga?"

Erik Svensson, snickare

kursen innehåller en del teori, där deltagarna bland annat får lära sig om krigets lagar.

– Vi startar med att beskriva varför de är här, varför de är viktiga, vi pratar om kriget, individ och samhälle, vad man får göra och inte göra, vilka hot som finns, hur man agerar, vilka konsekvenser kriget får för räddningstjänstpersonal. Mycket av det vi visar och utgår ifrån är ju kriget i Ukraina. Sen fyller vi successivt på med Usar (urban sök och räddning), människor som har fastnat i byggnader, stötta upp byggnader så att man kan göra räddningsinsatser både i teori och i

Jan Erik Mases, Robert Lindberg och Victor Sandén tar hand om en kraftig blödning på dockan, som ska motsvara en skadad kollega.

Tobias Wiberg, heltidsbrandman på Arlanda, tycker att repetitionsutbildningen är givande. Den här dagen tränar han på att identifiera, riskbedöma och märka ut oexploderad ammunition.

praktik. Man bygger på det med AMH, ammunitions- och minhantering. Usar är delvis nytt för många, men ammunitions- och minhantering är definitivt nytt. Det här är nya delar som är av grundläggande karaktär för räddningstjänst under höjd beredskap.

Repetitionsutbildningen har också inneburit en kompetenshöjning på skolan. 240 civilpliktare ska utbildas på Sandö i år. 60 personer kommer under 2024 att få motsvarande utbildning på räddningsskolan i Revinge.

– Beslutet kom i januari, därefter har vi skapat utbildningen, och kompetenshöjt personalen för vi kan inte allt det här sedan tidigare. Det är befintlig personal som har fått byta spår eller inriktning.

Den första kursen startade i september så det har varit snabba ryck.

– Jag tycker att alla som har jobbat med det här gjort det jät-

tebra, man har räckt upp handen och tyckt att det har varit intressant och spännande. Det har lagts mycket tid på kompetenshöjning. Vi har testkört in till sista dagen i princip.

En förutsättning för att klara uppdraget har varit att man kunnat lägga delar av deltidsbrandmannautbildningen, Grib, på externa utbildningsleverantörer.

– Men det har definitivt varit en utmaning.

Skolan har ett internat som behöver bemannas, och det ska serveras flera mål mat varje dag.

– Allt det nya ställer jättehöga krav på personalen och återigen, de har gjort det fantastiskt.

Något som gläder personalen på Sandö är deltagarnas utvärderingar, som till största delen varit positiva.

– Det har sett jättebra ut.

■ **Vad har de varit mest nöjda med?**

– De tycker att lärarna är proffsiga och duktiga. De ser att de lär sig mycket, och de tycker att det känns meningsfullt och intressant.

TEXT & FOTO:
JONAS KLINT

Agneta Lindgren

Trötthet och friktion i nya reglernas spår

Ständig trötthet, kollaps ute på larm och friktion på arbetsplatsen.

Sedan de skärpta arbetstidsreglerna infördes mår många brandmän dåligt.

– Får vi inte tillbaka de gamla förutsättningarna kommer fler att hamna i samma situation, säger en styrkeledare i Stockholm.

■ Det har snart gått ett år sedan de förändrade reglerna kring dygnsvila trädde i kraft för bland annat räddningstjänsten.

Tjugofyra7 har träffat en styrkeledare vid en larmfrekvent brandstation i Stockholm, där bland annat trafikolyckor, sprängningar och hjärtstopp hör till vardagen.

Han vill vara anonym med tanke på att han sitter på dubbla stolar – förutom att tillhöra en grupp som åker ut på larm, är han indirekt en arbetsgivarrepresentant som måste se till att reglerna följs.

– Men jag är lika frustrerad som mina kollegor!

Han vittnar om att reglerna som ska ge arbetstagarna tillräckligt med vila snarare har haft motsatt effekt.

Först infördes ett schema som innebar fler, lite kortare pass. Men i stället kunde brandmännen få jobba åtta dagar i rad.

Styrkeledaren jämför känslan i kroppen med att ständigt vara jetlaggad.

– Hade man en jobbig natt fanns aldrig tid för återhämtning. Du fick återhämtning under en längre period en gång i månaden. Det var rent av farligt. Alla var jättetrötta och jag var själv nära att sjukskriva mig flera gånger. Jag var inte lämplig att åka på larm mitt i natten.

Han berättar om en kollega som kollapsade i samband med en utryckning.

– Jag är övertygad om att det berodde på bristen på återhämtning.

Med det schemat kunde ingen heller byta arbetspass med varandra utan att bryta mot EU-direktivet som ligger till grund för reglerna, då det är tätt med personal och in-

Det kommer bli ännu svårare att hålla bemanningen, spår en styrkeledare som Tjugofyra7 pratat med.

FOTO: SARA WINSNES/JOHNER

te längre tillåtet att jobba två pass i rad.

– Vi har ingen flex och kan inte få en semesterdag med kort varsel. Att byta pass med varandra har varit vårt enda verktyg att hantera privatlivet med, om man måste följa med barnen någonstans till exempel.

Efter cirka ett år med detta schema röstades ett nytt förslag igenom i höstas. Det påminner om schemat de hade innan de nya reglerna infördes, men med andra tider och förutsättningar på grund av det nya avtalet. Till exempel börjar de tidigare och slutar senare.

– Hade alternativet varit de tider vi ville ha, då hade det förhindrat möjligheten att kunna byta pass. Nu finns viss flexibilitet, även om möjligheterna att byta är sämre än de var före de nya arbetstidsreglerna.

Han säger att det framförallt är problematiskt för alla ensamstående med små barn och att många måste ta partiell föräldraledighet.

Några ur personalen har också slutat eller sjukskrivit sig. Styrkeledaren säger att många fler överväger att sluta, han själv är en av dem.

Han berättar att det också uppstår friktion på arbetsplatsen när personalen blir frus-

terad över att de inte kan frigöra tid för sina barn.

– Det är styrkeledarna som hela tiden får hantera friktionen. Det enda jag kan säga till kollegorna är att jag förstår dem, men att reglerna är som de är. Jag upplever att många mår dåligt i olika grad.

Andra förändringar som påverkar personalen är bland annat att de inte längre får jobba omvänt dygn, det vill säga gå på skiftet på natten och fortsätta på dagpasset dagen efter, och att det inte längre finns utrymme i schemat för överlappning mellan befälen.

– Vi måste stämna av med varandra när vi går av och på. Förut fick vi kompensation för det, nu måste vi göra det utanför schemat och därmed utan kompensation.

Genom dispensförfarande har räddningstjänsten tillåtelse att jobba dygnspass på helger och sommaren. Men den som jobbat dygn behöver sedan ha lika lång kompensationsvila.

■ Kan inte kompensationsvilan vara bra?

– Generellt sett är det bra, men det drabbar inte minst de som pendlar som inte kan ta ett pass på måndagen vid behov för att sedan få långledigt i stället. Vi är vuxna nog att bedöma det själva.

Styrkeledaren betonar att hans station inte vill jobba

dygn hela tiden. De vill fortsätta med delat dygn på vardagar och hela dygn på helger som de är vana vid.

■ Om du får önska fritt inför kommande avtalsrörelse, vad önskar du då?

– Att vi får tillbaka de gamla förutsättningarna, det vill säga får ner dygnsvilan från elva till nio timmar, får jobba två pass i rad året om, kan jobba omvänt dygn och slippa kompensationsvilan. Det är vad vi skulle behöva.

■ Tror du det är realistiskt?

– Att jobba dygn hela året utan dispensförfarande och få ner dygnsvilan till nio timmar – ja. Jag tror parterna kommer bli tvungna eftersom det inte går i längden annars, men tyvärr kanske det tar tid att nå dit. Det tog ju ett år bara att få jobba dygn på helgerna. Jobba omvänt dygn kan också bli möjligt. Det jag inte tror vi kan bli av med är kompensationsvilan.

■ Hur tror du framtiden för räddningstjänsten ser ut?

– Det blir nog ännu svårare att hålla bemanningen och det kanske tas politiska beslut om att gå ner i styrkor eftersom vi inte får tag i folk. Det kommer redan färre och färre sommarvikarier från skolorna. För vem vill jobba inom räddningstjänsten under de här premisserna?

MARIA NORELL

Samarbete för bättre framkomlighet

”Vi ska vinna matchen mot snön tillsammans”.

Så heter ett nytt samarbete för att öka framkomligheten för samhällsviktiga fordon i vinter.

■ Det är Räddningstjänsten Mälardalen, Region Västmanland, Västerås stad och Vafabmiljö (Västmanlands avfallsaktiebolag) som nu gör en satsning för att underlätta för de samhällsviktiga fordonen i vinter. Först ut är en informationsinsats riktad till vägsamfälligheter, men aktörerna vill även nå bostadsrättsföreningar och fastighetsägare.

Att snövallar täcker Räddningstjänstens uppställningsplatser och utrymningsvägar i bostadsområden är ingen ovanlighet. Snö och is har gjort att Vafabmiljös sopbilar har kört i diket och att sophämtningen inte har kunnat komma fram på vissa platser.

– Matchen mot snö och halka kan bara vinnas tillsammans, säger Sabine Dahlstedt, förbundsdirektör på Vafabmiljö.

Informationsinsatsen, som genomförs via egna kommunikationskanaler, fokuserar på fem grundläggande rekommendationer:

■ Ploga och sanda regelbundet – särskilt på vägar och gångbanor.

■ Sanda även i förebyggande syfte – innan ishalkan uppstår.

■ Håll utfarter och uppställningsplatser fria från snö.

■ Placera snöpinnarna rätt.

■ Skotta och sanda runt sopkärl.

Ny avdelning för försörjningsberedskap

■ Från den 1 januari 2025 ska en ny avdelning för försörjningsberedskap inrättas på MSB.

Chef blir Johan Dozzi. Han kommer närmast från en roll som koncernchef för Tyréns, och har innan dess bland annat haft en lång karriär inom Sweco.

– Med tanke på hur vår omvärld har förändrats känns det både inspirerande och spännande att få bidra med mina erfarenheter i det viktiga arbetet MSB utför, säger Johan Dozzi.

Sedan tidigare har myndigheten en enhet för försörjningsberedskap, som huvudsakligen arbetar med stöd och vägledning inom området.

CBRNE-hot högt på agendan

KARLSTAD

– Det krävs ett gemensamt arbete på samtliga nivåer för att bygga en robust förmåga mot dagens och framtidens CBRNE-hot.

Det sa Mikael Frisell under sitt första offentliga framträdande som generaldirektör för MSB, på CBRNE-dagarna i Karlstad i början av november.

I år var det MSB:s tur att stå värd för CBRNE-dagarna, en mötesplats för experter och aktörer som aktivt arbetar med frågor inom kemiska, biologiska, radiologiska, nukleära och explosiva ämnen.

De 300 platserna tog slut snabbt, trots att man ökat från normala 250 stycken.

– Vi har nu varit fullbokade tre gånger i rad och i år räckte de 300 platserna ändå inte till. Ett bra program och en välordnad konferens gör nog sitt, men sedan så berör frågan många aktörer och behandlar ett högaktuellt ämne, säger Stefan Tangen från MSB:s enhet för planering av civil beredskap.

Temat för dagarna var Skapa förmåga här och nu, och under invigningstalet nämnde Mikael Frisell tre utmaningar som det behövs kunskap om när det fokuseras på att skapa förmåga: det pågående kriget i Ukraina, medlemskapet i Nato och en hotbild som ständigt förändras.

– Men kunskap och vilja räcker ju trots allt inte alltid hela vägen när man ska skapa förmåga här och nu. Det behövs också inriktning, planering och pengar, konstaterade han och nämnde vikten av att de ökade resurserna från regeringen kommer till användning på ett klokt och strategiskt sätt.

Generaldirektören under-

Stefan Tangen

MSB:s nye generaldirektör Mikael Frisell invigde CBRNE-dagarna under sin andra dag på jobbet. Temat var Skapa förmåga här och nu.

FOTO: MARIA NORELL

strök också att system och processer bör vara så lika varandra som möjligt för att inte tappa tempo i hanteringen när Sverige går från den fredstida krisberedskapen till kriget som dimensionerande.

– Vi behöver ha en beredskap i Sverige som kan klara pandemier, klimatförändringarnas konsekvenser, kärnkraftsolyckor, storskaliga kemikalieolyckor, cyberattacker, bränder, antagonistiska händelser – och fullt ut ha förmågan att klara ett krig.

Slutligen gjorde han några övergripande nedslag i det som nu sker nationellt och internationellt inom CBRNE. Bland annat lyfte han fram den nationella CBRNE-strategin som MSB med flera tog fram förra året.

– Samarbetet inom EU och internationellt är centralt för vårt nationella arbete och för att kunna hantera gränsöver-

skridande CBRNE-händelser. Det är ett tydligt prioriterat område inom EU. Just nu utvecklar man gemensamma resurser inom ramen för EU:s civilskyddsmekanism rescEU, sa Mikael Frisell och la till att Sverige sneglar lite mot Finland, som fått många miljoner för att utveckla flera viktiga resurser på EU-nivå för att hantera CBRNE-händelser.

Vidare nämnde han att Polen kommer att fokusera på CBRN-området under sitt ordförandeskap i EU:s ministerråd i början av nästa år.

– Dessutom verkar det som att EU-kommissionen snart kommer att börja revidera EU:s Action plan som beskriver de åtgärder som medlemsländer behöver göra inom CBRN.

Samtidigt står CBRN-relaterade hot också högt upp på Natos agenda, bland annat har alliansen nyligen tagit fram ett koncept som ska fungera som

stöd till de allierades nationella utvecklingsarbete.

– Med andra ord ska vi relatera till och ta tillvara även Natos arbete, sa Mikael Frisell och nämnde också MSB:s bilaterala avtal med USA, där myndigheten påbörjat inhämtning av amerikansk specialistkompetens som kan användas när räddningstjänsten byggs upp för att klara höjd beredskap.

CBRNE-dagarna fortsatte med många talare, bland annat kom Tiina Raijas från Försvarsministeriet i Finland och berättade om deras arbete på området och Fredrik Bynander från Regeringskansliet beskrev i stora drag hur statens beredskap har utvecklats för att hantera komplexa hot. Bland annat inrättades 2023 ett nationellt säkerhetsråd i Statsrådsberedningen, med Sveriges första nationella säkerhetsrådgivare Henrik Landerholm, i spetsen.

Rådet spelar en viktig roll när

det gäller att få ihop spåret som rör extern säkerhet – hotet från Ryssland och andra centrala hotaktörer som Iran och Kina – med den svenska krisberedskapen.

– Det kan inte bli en debattklubb som diskuterar intressanta frågor utan varje säkerhetsrådsmöte ska mynna ut i ett antal åtgärds punkter, sa Fredrik Bynander.

Han nämnde också hur regeringskansliet via en ny läges- och ledningscentral ska kunna samlas vid en händelse för att gemensamt och snabbt bereda lösningar och direkt skicka dem vidare för eventuella regeringsbeslut.

CBRNE-dagarna är ett gemensamt arrangemang för MSB, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Försvarsmakten. Nästa år hålls konferensen i Umeå, med FOI som huvudarrangör.

MARIA NORELL

Civilpliktiga kan stärka minröjningsförmågan

Att civilplikt har införts inom räddningstjänsten ger en möjlighet att förstärka Sveriges minröjningskapacitet.

Det menar Joakim Westberg från Swedec, Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum.

Swedec har tillsammans med flera andra myndigheter analyserat det svenska totalförsvarets behov av förstärkt kapacitet att

hantera oexploderad ammunition (OXA).

Joakim Westberg redogjorde för analysen under CBRNE-konferensen i Karlstad. Hans budskap var att totalförsvarets samlade förmåga att hantera OXA är otillräcklig i dag.

Svenska myndigheter lär

Joakim Westberg

sig mycket av kriget i Ukraina. Men när det gäller minor tror han inte att vi får se ett scenario liknande det i Ukraina.

– En markinvasion i Sverige skulle inte ses som förstahandsalternativ och den typen av frontstrid som man har över hela östfronten i Ukraina är mindre sannolikt.

Oxa-problematik kan bland annat komma från långräckviddigt artilleri.

– Även långräckviddiga skjutande system får felfunktioner. Och när vi skjuter ner långräckviddiga system är det inte säkert att de detonerar. De kan gå sönder och då har du en oexploderad ammunitionsstridspets som har trillat ner på fel ställe.

Den avancerade OXA-förmågan är i första hand samlad hos Polisen, Försvarsmakten och MSB. Ska förmågan vara i paritet med hotbilderna behöver fler personer utbildas. Det är där de

civilpliktade inom räddningstjänsten kommer in.

Frågan är hur mycket en OXA-satsning får kosta.

– Utmaningen är att få de stamanställda som behöver ha tre månaders utbildningstid, och sedan underhålla det. Hur ska kommunerna bli ersatta när personalen är iväg och gör något annat? Det är en fråga för våra politiker och ledare och hur stor risk de är beredda att ta.

JONAS KLINT

Militär tar över som MSB:s generaldirektör

KARLSTAD

Framåtanda och handlingskraft. Det vill den nyutnämnde generaldirektören Mikael Frisell ingjuta i det nya MSB som nu utformas.

– Vi ska få en lärande kultur så att vi vågar ta initiativ. Omgivningen förväntar sig också att vi tar den platsen, nu när det blir ett civilt försvar med höga leveranskrav.

■ Första dagen på det nya jobbet tillbringade Mikael Frisell i Karlstad, där han besökte räddningstjänsten och fick en guidad rundtur av den lokala ledningen. Han hann också med en intervju med Tjugofyra7 på plats.

■ **Först en klassisk fråga – hur känns det?**

– Jätteinspirerande och kul! Som jag sa på presskonferensen när regeringen lanserade mig så är jag både stolt, glad och hedrad. Det är ett fantastiskt uppdrag att få förtroendet att leda MSB nu och in i framtiden i den tid vi lever i. Det är ett enormt utmanande och inspirerande uppdrag.

Efter en lång militär karriär inom Försvarmakten kom Mikael Frisell till Försvarets Materielverk 2018. Där var han först chef för verksamhetsområdet armémateriel och från 2022 chef för lednings- och ekonomistaben. Han utnämndes samtidigt till generalmajor.

■ **Du tar klivet från den militära sidan av totalförsvaret till den civila – varför ville du anta den här utmaningen?**

– Det är ju ett oerhört viktigt uppdrag, ett samhällsuppdrag, att stärka det civila försvaret generellt och totalförsvaret i den tid vi lever i. När jag fick möjligheten kände jag att självklart skulle jag vilja göra det här. Det är också väldigt hederligt att få vara myndighetschef. Jag visste att om jag tar det här jobbet så säger jag upp

Mikael Frisell fick en rundtur på räddningstjänsten i Karlstad av bland andra räddningschefen Nils Weslien. FOTO: RÄDDNINGSTJÄNSTEN

Ska leda i förändring
”Det handlar om att både jobba med att utveckla och förändra. Det är alltid jobbigt, men jag tror att alla medarbetare känner att det är ett viktigt uppdrag vi har.”

Mikael Frisell, generaldirektör

min officersanställning, men jag tvekade inte, det här kändes helt rätt.

– Jag hade aldrig trott att jag skulle få den frågan och hade aldrig funderat på det heller. Jag blev faktiskt väldigt överraskad.

■ **Vilka blir dina viktigaste uppgifter?**

– Först och främst är det att bibehålla och utveckla det som i dag fungerar väldigt bra, och sedan ta sig an regeringens inriktning att utveckla och bygga det civila försvaret ytterligare ett steg i rätt riktning. Och det blir lite förändringar som regeringen har skrivit i propositionen som berör räddnings-

tjänsten, och så släpper vi i väg cybersäkerhetsfrågorna.

– Så det handlar om att både jobba med att utveckla och förändra. Det är alltid jobbigt, men jag tror att alla medarbetare känner att det är ett viktigt uppdrag vi har och att det ändå går i rätt riktning, så vi ska nog tillsammans kunna lösa det.

■ **Av dina tidigare erfarenheter, vad kommer du att ha mest nytta av i det nya jobbet?**

– Jag tror det är tre saker: en är att jag var militärregionchef i norra militärregionen, det vill säga de fyra nordliga länen. Där var jag mellan 2014 och 2018. Då började man bygga upp totalförsvaret, så jag jobbade nära länsstyrelser, landshövdingar, Polisen och även MSB. Där har jag många goda erfarenheter som jag hoppas jag kan ta med mig.

– Det är också att jobba i en verksamhet som är i tillväxt och med väldigt höga leveranskrav. Det har alltid varit höga leveranskrav på MSB men nu kommer ännu mer. Och så det sista: att leda i förändring. Jag har under min karriär i Försvarmakten och FMV varit med och lett en hel del större förändringar.

Första dagen på nya jobbet tillbringade Mikael Frisell i Karlstad, där han group och han har även varit militär rådgivare åt två överbefälhavare.

Allvarligt läge

”Det är den sämsta omvärldsutvecklingen vi haft på många år, och många pilar pekar tyvärr i fel riktning.”

Mikael Frisell

■ **Vad är den största skillnaden mellan hur man gör saker i det militära och civila försvaret?**

– I grunden handlar ledarskap om att du ska få dina medarbetare att jobba mot ett gemensamt mål. Min uppgift är att både inspirera och engagera. Det är samma synsätt oavsett om det är militärt eller civilt.

– Man kanske har lite olika sätt, olika processer, men jag tror det finns fördelar från båda håll. Man får sätta ihop fördelarna så att ett plus ett blir tre.

■ **Du kommer in i MSB i en orolig tid. Hur ser hotbilden ut?**

– Vi får konstatera att det är den sämsta omvärldsutvecklingen vi haft på många år, och många pilar pekar tyvärr i fel riktning. Både regeringen och Försvarsberedningen uttryck-

er att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Vi måste vara realistiska. Det kan hända även om vi inte ska vara oroliga. Vi kan sova gott om natten, men det innebär att vi behöver förbereda oss, vi behöver planera för det värsta. Planerar vi för det värsta bygger vi upp en förmåga och blir avskräckande.

■ **Nu planerar man för krig, inte för kris – det är kanske en mental resa vi alla måste göra för att hänga med i utvecklingen?**

– Ja, nu handlar det om att leda i förändring, att få till det här mindsetet – att sätta sig in i hur det värsta scenariot kan se ut, och hur förbereder vi oss för det? Och hur använder vi kompetensen och förmågan att hantera de fredstida kriserna så att vi bygger för det värsta? Det är en kultur- och mindsetfråga.

■ **Vilka är de största styrkorna och svagheter inom Sveriges civila försvar i dag?**

– Vi kommer från en väldigt låg nivå. Vi hade ett bra totalförsvaret, och erfarenheterna från den tiden behöver vi ta med oss och bygga civilt försvar 2.0.

bland annat besökte räddningstjänsten. Den tidigare generalmajoren har varit chef för norra militärregionen, stabschef vid Nordic Battle-Nu är hans uppgift att leda MSB i en tid av stora förändringar, när uppdraget inom det civila försvaret förtydligas.

FOTO: JONAS KLINT

■ **Vad var det som fungerade bra i det civila försvaret under kalla kriget?**

– Att hela samhället bidrog, från enskild medborgare till alla aktörer, myndigheter och organisationer, näringsliv, det var styrkan. Det är en kultur i Sverige, att vi är duktiga på samarbete och att göra det tillsammans.

■ **Så det finns en gammal kultur att luta sig mot?**

– Ja, jag hoppas det. De jag har mött, både i mina tidigare jobb och i dag här på räddningstjänsten, pratar alla om det här goda samarbetet. Nu när regeringen tillför ekonomiska medel också så tror jag vi kan få bra fart på det. Den största utmaningen är att vi kommer från en väldigt låg nivå. Man inser att det är lätt att rasera, och det tar lång tid att bygga upp igen.

■ **Regeringen gör en historisk satsning på det civila försvaret, men många tycker att regeringen borde satsa ännu mer?**

– Så är det säkert. Jag brukar säga att nu är det viktigt att se till att vi får största möjliga effekt av varje satsad skattekrona.

■ **Det har kommit kommentarer i media om att MSB nu "militariserar" – hur ser du på det?**

Samarbetskultur
"Det är en kultur i Sverige, att vi är duktiga på samarbete och att göra det tillsammans."

Mikael Frisell, generaldirektör

– Jag kommer i och för sig som militär men jag kommer inte att bedriva någon militär verksamhet utan vi ska tillsammans bygga ett så starkt civilt försvar som möjligt.

– Sedan är det alltid så att när det ska förändras, myndigheten blir lite annorlunda och vi byter namn och sådana saker, så finns det alltid de som kanske inte tycker att det är bra, men regeringen har bestämt det och då får vi göra allt vi kan för att det ska bli så bra som möjligt. Vi måste ju bygga ett starkt civilt försvar. Men vi ska inte militariserar.

■ **Vad ska du göra för att skapa kulturförändringen mot en mer proaktiv och framåtlutad myndighet?**

– Jag får väl föregå med gott exempel till att börja med.

– Och när jag har pratat med

Charlotte (Petri Gornitzka) så har hon försökt driva det också, att vi måste ta plats i debatten. Vi måste våga ta initiativ. Vi kommer inte att ha alla svar men då får vi driva det framåt ändå. Det gäller att inte bli passiva. För det finns en enorm kunskap och bredd på MSB och det ska vi nyttja. Vad är det värsta som kan hända? Det är att det blir lite fel men då får vi väl ändra det.

– Regeringen skriver också att MSB ska vara toppnoden i det civila försvaret och stödja regeringen med ledning och samordning, så då får vi försöka ta den rollen på ett bra sätt. Då krävs det framåtanda, handlingskraft och lösningsorientering.

■ **Vad ska du själv göra för att myndigheten ska uppnå detta?**

– Jag tror att det är viktigt att man sätter upp en gemensam målbild som alla står bakom och att alla frågar sig "vad kan jag göra för att bidra till det målet? Hur kan jag bidra till att vara framåtriktad, handlingskraftig?". För mig blir det viktigt att jag verkligen supportar och visar, delegerar ut mandat, så att organisationen har mandat och kan våga dra på framåt om jag uttrycker mig lite slarvigt.

PROFIL

Mikael Frisell

■ **Ålder:** 58.

■ **Bor:** Boden, men veckopendlar till Stockholm där han har en lägenhet. Född och uppvuxen i Skövde.

■ **Familj:** Sambo Carina och bonusbarnen Sara och Robin.

■ **Fritidsintressen:** "Att resa, både i Sverige och i världen. Idrott, matlagning, goda röda viner tycker jag är jättekul. Jag gillar att göra saker och ha roligt när man är ledig".

■ **Gör helst en ledig dag:** "Umgås med familjen. Nio av tio helger åker jag hem till Boden, då umgås vi och hittar på roliga saker. Vi är ute och rör på oss mycket."

■ **Så du står för tillitsbaserad ledning?**

– Ja, definitivt. Decentraliserad ledningsfilosofi, tillitsbaserat med tydliga mål och tydliga mandat så att man inte känner någon tveksamhet och att jag supportar den här kulturförändringen. Det är det som krävs om vi ska klara av den här uppgiften.

JONAS KLINT

MSB får nytt namn

Regeringen föreslår att MSB byter namn till Myndigheten för civilt försvar.

Namnändringen sker för att markera MSB:s uppdrag inom det civila försvaret.

■ Det nya namnet ska gälla från 1 januari 2026. Men innan dess ska en hel del förändringar genomföras inom myndigheten.

Syftet med åtgärderna är att renodla MSB:s roll som stöd till regeringen när det gäller samordningen av det civila försvaret på nationell nivå.

Vilka uppgifter som ska vara kvar i MSB och vad som ska flyttas till andra eller helt nya myndigheter rådde det länge en del frågetecken kring.

Nu har regeringen presenterat hur man vill förändra MSB.

Cybersäkerhetsfrågorna förs över till Nationellt cybersäkerhetscenter med Försvarets radioanstalt, FRA, som huvudman.

De uppgifter MSB har i dag när det gäller det psykologiska försvaret ska i huvudsak vara kvar inom MSB.

MSB kommer även i fortsättningen att vara sektorsansvarig myndighet för beredskapssektorn Räddningstjänst och skydd av civilbefolkningen.

Verksamhetens ska dock bedrivas inom en egen del av myndigheten och chefen utses av regeringen.

Syftet med förändringen är bland annat att ge myndigheten effektivare styrning av verksamheten, och en bättre struktur för att kunna hålla samman planeringen inom det här området på den nationella nivån.

Regeringen betonar att det nu är krigets krav som är det dimensionerande hotet och att det civila försvaret är den prioriterade uppgiften för MSB.

– Den kursomläggning vi nu genomför ställer krav på en förändrad kultur och ett framåtlutat ledarskap. Mikael Frisell har beprövad erfarenhet av att leda genom förändring, vilket kommer vara avgörande i det arbete som nu väntar, sa ministern för civilt försvar, Carl-Oskar Bohlin när nyheten om förändringarna inom MSB presenterades.

– Vi ser fram emot att se de mycket viktiga steg som myndigheten kommer att ta under hans ledning.

JONAS KLINT

Nu väntar krafttag för de

■ Majoriteten har mycket kvar att göra

Nu börjar upprustningen på allvar för landets kommuner och regioner.

För många väntar en rejäl utmaning om man ska nå de mål som föreslås när regeringen vill skärpa den lokala beredskapen — andra har redan kommit långt i sitt arbete.

■ – Detta behöver förr eller senare göras så det var lika bra att börja, säger Ann-Marie Nilsson, kommunstyrelsens ordförande i Jönköping.

I det stora beredskapsförrådet strax intill henne är hylla efter hylla fylld av reservkraftverk och annan utrustning.

Det finns redan möjlighet att ordna mat till vissa delar av verksamheten i en vecka och arbete pågår med att lösa lagerhållning för ytterligare en vecka. Då ska alla inom skola och omsorg omfattas.

Arbetet är långtifrån klart, men kommunen räknas till de ganska få som kommit en bra bit på väg och planeringen här används till och med som räkneexempel i utredningen "Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig", som regeringen nu skickat ut på remiss till cirka 130 instanser fram till mitten av februari.

Alla är nog överens om betydelsen av ett fungerande och ut hålligt lokalsamhälle i svår kris och ytterst krig, men det är tydligt att mycket behöver göras för att nå dit. Det saknas till och med en övergripande bild av beredskapsläget runt om i landet.

– Kommunerna är rustade för att klara mindre kriser under kanske ett par dagar och det bedömer jag att de flesta klarar, säger Ann-Sofie Eriksson, sektionschef hos Sveriges kommuner och regioner (SKR) och expert i utredningen.

Utredningen kan ses som starten på ett beredskapsbygge som sannolikt kommer att pågå i många år. Till att börja med föreslår utredningen en ny lag som ska börja gälla 2027 och säkerställa att landets kommuner och regioner har förmåga

Jönköpings kommun räknas till de ganska få som kommit en bra bit på väg när det kommer till lokal beredskap. "Detta behöver förr eller senare göras så det var lika bra att börja", säger Ann-Marie Nilsson, kommunstyrelsens ordförande.

FOTO: ANNA HÄLLAMS

att upprätthålla en grundläggande verksamhetsförmåga under allvarlig kris eller krig.

– Uppgifterna preciseras. Nu ska planeringsskyldigheten tydligare gälla även höjd beredskap, förklarar utredningens ordförande Carl Fredrik Graf, som tidigare var landshövding i Östergötland, är officersutbildad och ordförande i Försvarshögskolan.

– Lagen är övergripande och vi har balanserat för att den inte ska bli för detaljerad och verka hämmande på lokala initiativ, förklarar han.

Men på några punkter har

Preciseras

"Nu ska planeringsskyldigheten tydligare gälla även höjd beredskap."

Carl Fredrik Graf, utredare

man valt att formulera sig väldigt konkret: Efter fem år från 2027 ska kommunerna klara att ordna mat åt sina skolelever, vårdtagare och boende inom omsorgen under två veckors tid.

Planeringen ska även omfatta verksamheter som drivs av privata aktörer. Det ska finnas en eller flera samlingsplatser där man kan få hjälp med bland annat hygien och elektronisk kommunikation och det ska finnas planer för att flytta elever och vårdtagare till skyddade utrymmen. Det ska också finnas beredskap för att ta emot flyende människor.

Med utbildning, övning och planering samt pengar till länsstyrelserna som ska samordna och tillse det föreslagna beredskapsarbetet, beräknar utred-

ningen att åtgärderna kostar 13,5 miljarder kronor.

På sikt, och med andra pengar, behöver kommunerna också säkerställa dricksvatten, el, värme, kollektivtrafik och annat som exempelvis sophantering, menar utredarna som nu vill se en kartläggning av vad som kommer att behövas när det exempelvis handlar om inköp av utrustning som reservkraftverk.

– Både personal och utrustning blir trånga sektorer, det är inget att hymla om och det kommer att leda till behov av tydliga prioriteringar, säger ut-

n lokala beredskapen

Jakob Jansson, säkerhetsstrateg i Helsingborgs stad.

Anders Wennerberg, kommundirektör i Östersund.

Utredningens ordförande Carl Fredrik Graf.

borgs stad men medger samtidigt att målsättningen var att bli klara med satsningen redan första året – det var mer komplext än man trodde.

I Helsingborg byggs fast reservkraft vid samtliga vårdboenden och det finns så kallade trygghetspunkter för olika behov. Tre av dem kan ta emot tusentals personer med möjlighet till övernattnings, dusch och matlagning.

Ett hinder man stött på i beredskapsarbetet är upphandlingskraven. Det finns pengar avsatta till att köpa ett eget radionät för kommunikation, men processen har överklagats två gånger och kört fast.

Nu försöker kommunen trycka på via SKR för så kallade beredskapsupphandlingar.

– Det är inte rimligt att gå den vanliga vägen med anbud och överklagande, säger Jakob Jansson.

Hur ska då ansvariga i regioner och kommuner hantera de nya och växande kraven i konkurrens med annan viktig verksamhet?

– Man ska framförallt se till att samarbeta i sitt län och hjälpa åt, menar Anders Wennerberg, kommundirektör i Östersund och även han expert i beredskapsutredningen.

– Nationellt finns också mycket hjälp att få via SKR och MSB med flera. Tidsaspekten med två veckors beredskap är bra som en inledning och ger kommunerna ett tydligt mål. I Östersund har vi säkerställt förmågan att leverera varm mat till egen samhällsviktig verksamhet i upp till två veckor, berättar Anders Wennerberg.

Även han tillägger att finansieringen av de insatser som en kommun behöver göra är långt ifrån tillräcklig i utredningens förslag.

Statsbidrag

”Vi bedriver många verksamheter som måste vara robusta och glädjande nog föreslår utredningen generella statsbidrag.”

Ann-Marie Nilsson, kommunstyrelsens ordförande Jönköping

■ Vilken är nyckeln till att bygga upp en bra lokal beredskap?

– Engagemang. Engagerade politiker och tjänstemän som låter frågan ta plats bland alla de ofantligt många frågor en kommun har att hantera. Att se till att de olika verksamheterna tar sitt ansvar och bidrar med sina pusselbitar i att bygga upp en bättre lokal beredskap, menar Anders Wennerberg.

I Helsingborg är säkerhetsstrategen Jakob Janssons viktigaste råd att ”se till att få med sig politiken” och att arbeta in beredskapsarbete i varje nämnds uppdragsbeskrivning – ”då måste de arbeta med frågan”.

I Jönköping kom initiativet till upprustningen från politiken där det finns stor samsyn

och ett stort intresse, enligt kommunstyrelsens ordförande Ann-Marie Nilsson.

Hög kompetens i förvaltningarna, ett ”lugn” i organisationen och vana att samverka när det kniper är andra förklaringar till kraftsamlingen. Exempelvis är det kultur- och fritidsförvaltningen som har ansvar för trygghetspunkterna i kommunen.

God ekonomi hjälper förstås också till, medger hon och tillägger att man förväntar sig kompensation för det arbete man lägger ner.

– Vi bedriver många verksamheter som måste vara robusta och glädjande nog föreslår utredningen generella statsbidrag. Alla har nog inte förutsättningar och förmåga men jag tror att alla kommuner verkligen vill, säger Ann-Marie Nilsson.

Och att förstärkningen av kommunerna bara börjat bekräftas av utredningens ordförande Carl Fredrik Graf:

– Utredningen föreslår stora steg mot en bättre lokal beredskap men det kommer att krävas ytterligare, successiv uppbyggnad.

JOHAN WANGSTRÖM

redaren Carl Fredrik Graf.

– Flera har kommit en bit på väg men huvuddelen har mycket kvar att göra. Jag har fått kommentarer i båda riktningarna: ”det borde gå snabbare” och ”det kommer att ta tid” – så jag tycker att fem år är realistiskt för att ta viktiga steg för att nå ökad förmåga.

Också Ann-Sofie Eriksson på SKR tycker att tidsperspektivet är rimligt:

– Vi tycker att detta är en bra analys av läget och vad som behöver göras men det kommer att behövas mer pengar för att skapa robusthet på sikt, utredning-

en preciserar bara vissa delar. Men jag tror att man kan komma långt på fem år, säger hon.

Det ser förstås olika ut runt om i landet och flera är på banan. Helsingborg är en annan kommun som arbetat intensivt med beredskap sedan 2022. Det sätts både centralt och internt i de olika förvaltningarna. Exempelvis har man laddat upp med frystorkad nödkost till skolor och äldreboenden, inte för två veckor men ”ett tag”.

– Finns det pengar är det inga konstigheter, säger Jakob Jansson, säkerhetsstrateg i Helsing-

Martin Apelqvist packar ett sår på den skadade personens högra lår, under övervakning av instruktören Emilia Andersson.

Stoppa blödningen – så ska

LINKÖPING

Okontrollerade blödningar är en vanlig dödsorsak.

När svenska invånare utbildas i att stoppa blödningen ligger erfarenheter från Ukraina till grund.

– Målbilden är att kunskapen ska bli lika utbredd i samhället som förmågan att påbörja hjärt- och lungräddning, säger Carl-Oscar Jonson på Katastrofmedicinskt centrum.

■ Att utbilda huvudinstruktörer centralt som i sin tur utbildar instruktörer lokalt, är ett utmärkt sätt att sprida kunskap via mun till mun-metoden. Erfarenheter från Ukraina visar att det så kallade train-

the-trainer konceptet är nyckeln till framgång då man vill utbilda många människor effektivt.

Just nu pågår utbildningen Stoppa blödningen i Sverige, med målet att öka invånarnas kunskap i första hjälpen.

– Vi brukar räkna med att det behövs en huvudinstruktör för att utbilda sex instruktörer som i sin tur utbildar tio personer vardera. Då förstår man att insatsen är effektiv, säger Sara Ljungwald, lärare i katastrofmedicin på Katastrofmedicinskt centrum (KMC) i Linköping, som under Beredskapsveckan utbildade ett tjugotal huvudinstruktörer.

Flera av de blivande huvudinstruktörerna arbetar inom

myndighetssverige och sjukvården. Polisen, Försvarmakten, Kustbevakningen och räddningstjänsten är bara några resurser där utbildningskonceptet stärker medarbetarnas förmåga att påbörja livräddande insatser.

Redan 2018 inleddes arbetet med att utveckla ett svenskt utbildningskoncept utifrån den amerikanska förlagan Stop the Bleed, med syfte att stärka i första hand räddningstjänstens och allmänhetens förmåga att rädda liv i väntan på ambulans.

Sedan dess har Rysslands invasionskrig i Ukraina stärkt behovet av att kunna stoppa en kraftig blödning, inte minst till följd av splitterskador. Flera ut-

bildningsinsatser har gjorts för att stärka allmänhetens, polisens och räddningstjänstens förmåga att stoppa en livshotande blödning.

Dessutom ökar mängden kriminella skjutningar och sprängningar i samhället, vilket stärker behovet av ett snabbt och effektivt ingripande redan innan ambulansen når fram.

– Globalt är okontrollerade blödningar en ledande orsak till en undvikbar död, särskilt hos unga, och bara i Sverige dör omkring 3 000 människor varje år till följd av trauma (som leder till blödningar), säger Carl-Oscar Jonson, biträdande professor i experimentell katastrofmedicin och forskningschef på KMC.

Bortsett från att rädda liv kan utbildningskonceptet också minska den efterföljande vården. Om en skadad person omhändertas snabbt och inte förlorar lika mycket blod på skadeplatsen minskar risken för senare komplikationer och därmed också behovet av olika blodprodukter, vilket är extra gynnsamt vid höjd beredskap och krig.

Ett tidigt tryck rakt på sårskadan med dina bara händer är avgörande och viktigare än valet mellan tourniquet (avsnörande förband) eller tamponeringsmaterial. Det sista används för att fylla en sårhåla med sårpackningsmaterial för att skapa ett direkt tryck mot

HANDSKAR
ELLER EJ?

Konceptet bygger på att påbörja tryck mot såret utan handskar, men om du känner dig obekvämt ska du givetvis använda sådana. Sätt tryck mot skadan med hjälp av en armbåge eller ett knä under tiden som du sätter på dig handskar.

Carl-Oscar Jonson och Sara Ljungwald på Katastrofmedicinskt centrum.

Glöm inte att skriva tidpunkten för applicering av tourniqueten.

Såret kan packas med exempelvis en elastisk binda eller sönderriven t-shirt.

Martin Apelqvist på ambulansen i Linköping sätter en tourniquet på Henrik Berglund som är lärare i akutsjukvård på polisutbildningen i Växjö.

Så stoppar du blödningen

- Börja alltid med ett tryck direkt mot skadan och sätt ett tryckförband.
- Om det inte hjälper kan du packa såret med tamponeringsmaterial som finns att tillgå: gasväv, en sönderriven t-shirt eller en scarf.
- Även tourniquet är ett utmärkt hjälpmedel för att stoppa livshotande blödningar i extremiteter.
- En viktig förutsättning när man sätter ett avsnörande förband är att personen kommer under vård så snart som möjligt. Exempelvis bör en tourniquet inte sitta längre än ett par timmar. Ju längre tid som passerar mellan skadetillfället och operation desto större risk för komplikationer. Viktigast av allt är att bara sätta avsnörande förband på skador som kräver det.
- Har du tillgång till förbandsmaterial med blodstillande

egenskaper så är det särskilt effektivt på platser där man inte kan sätta en tourniquet, exempelvis ljumske, armhåla och i övergången mellan hals och axel.

- Det viktiga är att man vet var man INTE ska packa, det vill säga de kroppsdelar med mycket utrymme bakom (bröst, mage, rygg och kranium). Om man börjar packa där finns risk för att man trycker undan bakomliggande organ, vilket kan ge tryck på opåverkade organ och blodkärl.
- Fyll sårhålan med blodstillande förband och applicera ett tryck direkt ovanpå i minst tre minuter så att ämnet kan verka. Om du använder tamponeringsmaterial utan verksam substans bör trycket bestå i minst 10 minuter. Avsluta med tryckförband rakt ovanpå skadan i väntan på ambulans eller avtransport till sjukhus.

FAKTA**Konceptet Stoppa blödningen**

- Hösten 2024 gav regeringen ett uppdrag till Socialstyrelsen att förstärka sjukvårdens och allmänhetens förmåga att stoppa livshotande blödningar.
- Stoppa blödningen är en certifierad utbildning som grundar sig i det amerikanska Stop the Bleed-konceptet. Utbildningen syftar till att öka förmågan att agera för att stoppa livshotande blödningar med hjälp av metoder som direkt tryck, tourniquet och sårpackning.
- Konceptet drivs och hanteras av Katastrofmedicinskt centrum (KMC) i Linköping som ansvarar för att utbilda huvudinstruktörer och stundtals instruktörer. Na-

tionellt finns det flera instruktörer på kommunal-, regional- och myndighetsnivå liksom föreningar och privata företag.

- Både frivilliga försvarsorganisationer och andra föreningar som arbetar med att lära ut första hjälpen kan gå en kostnadsfri kurs på KMC och sedan genomföra egna kurser lokalt.
- I dagsläget finns omkring 160 huvudinstruktörer och 460 instruktörer som rimligtvis kan utbilda omkring 20 000 personer varje år. Behovet är stort och utbildningsförmågan behöver enligt Socialstyrelsen mångdubblas.

allmänheten bli en resurs

ett eller flera blödande kärl.

Åtminstone för allmänheten. När det handlar om poliser, brandmän eller väktare som rör sig i samhället professionellt är mer avancerad utrustning självklara i första hjälpenväskan.

Även den som jobbar ensam i utsatta miljöer, exempelvis skogshuggare med motorsåg eller en lantbrukare som arbetar ensam med hornprydda kreatur, kan vara hjälpta av en tourniquet om hen drabbas av en livshotande blödning. En tourniquet kan man nämligen applicera på sig själv med enhandsfattning om man bara övat på att göra det förut.

– Det handlar om att skapa en bred förmåga i samhället och att tillhandahålla en rad olika

verktyg för att stoppa en livshotande blödning, säger Erik Prytz, biträdande professor i kognitionsvetenskap och knuten till KMC i Linköping.

Enligt Carl-Oscar Jonson är målbilden med Stoppa Blödningen att kunskapen ska bli lika utbredd i samhället som förmågan att påbörja hjärt- och lungräddning.

Det innebär att konceptet troligtvis behöver anpassas till olika målgrupper. Allt från kortare inslag i klassiska första hjälpen-utbildningar till längre och mer omfattande kurser för den som i sin yrkesutövning eller genom det civila försvaret med stor sannolikhet kommer att möta människor

som drabbats av blödningar.

– Pratar vi beredskap för kris och krig så ser jag Stoppa Blödningen som en del av en allmän "civilpliktsutbildning", vilket är en pusselbit i en god egenvårdsberedskap. Fler delar i en sådan utbildning skulle kunna vara att lära ut hur man behandlar infekterade sår, magsjuka och upprätthåller en god hygien, säger Carl-Oscar Jonson.

I MSB:s rapport "Erfarenheter från Ukraina – Lärdomar för det civila försvaret" slås det fast att den svenska allmänheten behöver utbildas för att kunna stoppa en livshotande blödning och utveckla förmågan att ge första hjälpen redan på olycksplatsen.

Att höja allmänhetens förmåga, såväl preventivt som vid höjd beredskap, är en framgångsrik faktor som höjer försvarsviljan och känslan av att vara en del av ett större sammanhang.

– Om vi jämför med utbildningen i hjärt- och lungräddning så stärks människors vilja att hjälpa till vid ett hjärtstopp och man kan anta att liknande mönster vore troligt också om förmågan att stoppa en livshotande blödning sprids, säger Erik Prytz.

Precis som med HLR så minskar benägenheten att hjälpa till om man inte vet vad man ska göra eller känner sig obekvämt.

När det handlar om att med

sina händer stoppa en pulserande blödning kan det finnas ett antal orsaker som får människor att låta bli. Exempelvis rädsla för blodet i sig eller att man är rädd för att bli smittad av någon sjukdom.

Sådana risker kan minimeras genom utbildning där man med kunskap suddar ut barriärer som får människor att tveka, säger Emilia Andersson, specialistsjuksköterska och instruktör för Stoppa Blödningen.

– Risken att smittas av blod är liten så länge man har en hel hudkostym, det vill säga inga skador eller sår på händerna.

TEXT & FOTO:
NIKLAS KÄMPARGÅRD

Allt fler kommuner satsar på trygghetspunkter

En plats där du kan få värme och vatten och ladda mobilen.

Det kan vara guld värt om krisen eller kriget kommer.

Allt fler kommuner satsar nu på så kallade trygghetspunkter – med MSB:s hjälp.

■ Kommuner har många uppgifter och begränsade budgetar – pengarna ska räcka till mycket. Det är lätt hänt att tjänster som det inte finns lagkrav på får stå åt sidan. Trygghetspunkter är en sådan icke lagstadgad verksamhet som Sveriges kommuner jobbar olika mycket med. Vissa har kommit långt och andra har bara börjat.

MSB stöttar nu kommunerna i arbetet med att skapa trygghetspunkter.

I ett tvåårigt projekt arrangeras bland annat utbildning i form av workshops, webinarier och andra digitala mötesformer där kunskap och erfarenheter sprids mellan MSB, kommunala tjänstemän, SKR (Sveriges kommuner och regioner), länsstyrelser, en rad andra myndigheter samt frivilligorganisationer.

– Det är bra intresse både från kommuner och statliga aktörer som PTS (Post- och telestyrelsen) och länsstyrelser. Men stödet riktar sig till kommuner, det är vår primära målgrupp, säger Elin Wolf, en av projektledarna.

Det finns ännu ingen klar definition på vad samlingsplatsen måste innehålla för att få kallas trygghetspunkt. Det finns stora variationer i hur de utformas – från att bara täcka de mest akuta, praktiska behoven till att även innefatta olika former av krisstöd och inkvartering.

– Värme, dricksvatten, toalett, kommunikation, möjlighet att värma medhavd mat – där någonstans ser vi nog botenplattan, säger Elin Wolf.

Internationella erfarenheter visar att om strömmen slås ut är fungerande telefon och internet det som efterfrågas först.

– Människor kommer till trygghetspunkter för att hö-

Projektledarna Elin Wolf och Erik Flink leder webinarier som sprider kunskap om trygghetspunkter till kommuner och andra aktörer inom det civila försvaret.

FOTO: MSB

ra av sig till nära och kära, få information men också sköta praktiska saker som att betala räkningar.

■ Vad är det kommunerna behöver mest hjälp med när de vill skapa trygghetspunkter?

– Det kan vara högt och lågt, allt från konkreta tips om hur många eluttag de borde ha till personalförsörjning. Det vi ser att många efterfrågar är stöd i planeringsprocesser, hur man kan tänka, vägval. Man har olika förutsättningar, olika typer av befolkning, stad/landsbygd med mera.

När det gäller vilka lokaler som ska användas finns det inga riktlinjer från MSB än.

– Vi ser att man använder olika. Skolor, idrottshallar, det finns också tältlösningar, så att man kan bygga upp tillfälliga som säkert är jättebra i vissa sammanhang, beroende på vad som har hänt.

Förutom arbetstid till planering och genomförande uppstår också kostnader för teknik och materiel.

– Om det ska till reservkraft till exempel så kostar det pengar.

Finansieringsfrågan hämmar till viss del utvecklingen eftersom det inte finns några bra svar att ge kommuner som ber om hjälp från staten. Det finns exempelvis inga direktstöd att söka från MSB till just trygghetspunkter.

■ Vad svarar ni kommuner som ser kostnaden som ett problem?

– Vi brukar svara att trygghetspunkter är ett av flera sätt att lösa ett uppdrag som kommunen redan har, att skydda civilbefolkningen och möta deras behov i krig. Det finns just nu inget lagkrav på att ha just trygghetspunkter men någonstans blir det ändå kommunen, som är längst ut på linan, som kommer att behöva hantera

Möjlighet till kommunikation är en av de viktigaste funktionerna i trygghetspunkterna.

FOTO: ANDRÉ GOTTFRIDSSON.

det. Man kommer att ha ett svar för dem som befinner sig i kommunen, lag eller inte.

■ Vad är viktigast för kommunerna att tänka på om de vill komma i gång med trygghetspunkter?

– Dels behöver de som jobbar med frågan få ledningen med sig och få de politiska besluten på att de ska starta. Och

det är viktigt att man inte ser det som ett ensamjobb utan det är många kompetenser som behövs: fastighetskompetens, planeringskompetens, och beroende av vägval kring lokaler kan exempelvis kultur- och fritidsverksamheten eller skolverksamheten spela en viktig roll. Det är ett lagarbete.

JONAS KLINT

Stort intresse för broschyren – både inrikes och utrikes

Samtliga svenska hushåll ska nu ha fått hem broschyren "Om krisen eller kriget kommer".

Uppmärksamheten har varit stor – både i Sverige och utomlands.

■ Broschyren har väckt stor uppmärksamhet även i andra länder, där narrativet inte sällan varit dramatiskt och skarpt.

Brittiska Daily Mail och The Times samt amerikanska Fox News och CNN har skrivit att Sverige förbereder sin befolkning på krig och kärnvapenattacker genom att skicka ut en broschyr.

Vissa utländska medier har också gjort kopplingen att det är mer dagsaktuella händelser som påverkat utskicket av broschyren. Det finns både rubriker och meningar som beskriver hur Sverige förbereder sin befolkning på krig mot Ryssland.

– Det som är viktigt att komma ihåg, och som vi också fått förtydliga till utländska medier, är att arbetet med broschyren inte har med dagsaktuella händelser att göra utan det handlar om ett generellt allvarligt säkerhetspolitiskt läge med krig i vårt närområde och där också extremväder blir allt mer vanligt, säger MSB:s pressansvariga Anna Wennerström.

■ **Är ni förvånade över intresset?**

– Sverige har en tradition av att prata med landets befolkning om vår beredskap för krig. Det är inte så många andra länder som gör det och då blir det förstås ett stort intresse för det bland utländska medier. Det var något vi hade räknat med, särskilt när denna version har ett lite större fokus på beredskap för krig än versionen från 2018.

I samband med broschyrutskicket upprättade MSB ett kontaktcenter dit allmänheten kan vända sig med frågor via mejl eller telefon. Kontaktcentret bemannas dels av personal på MSB samt av en upphandlad telefonväxel.

Efter tre veckor hade omkring 1 000 frågor kommit in via mejl och ungefär lika många per telefon.

Något av det första som hän-

de var att många utländska samt utlandssvenska personer hörde av sig.

– De senare ville ha broschyren skickad till sina nuvarande adresser, medan norrmän, tyskar och amerikaner berömde broschyren och önskade sig något liknande i sitt land och ville tills vidare beställa vår svenska version, berättar Emelie Ruud, ansvarig för kontaktcentret.

Den vanligaste anledningen överlag till att allmänheten hört av sig till kontaktcentret har varit för att få broschyrer hemskickade.

Det har dessutom kommit in många olika åsiktsyttringar, allt från glada hejarop och åsikter kring att det är för mycket eller för lite om ett specifikt ämne till vissa som anser att människor blir skrämde.

Även på MSB:s sociala medier har diskussionerna gått varma. Den 8 december hade det hittills kommit in drygt 5 000 kommentarer och frågor kopplade till broschyren på Facebook, LinkedIn, Instagram och X samlat.

I övrigt har många kommuner och länsstyrelser varit flitiga med att ställa frågor och efterfråga stöd. Det har också kommit en hel del mejl från andra myndigheter och instanser. Exempelvis ville Polismyndigheten trycka upp egna exemplar av broschyren på grund av väldigt stort intresse och flera svenska delegationer i Bryssel samt ambassader i in- och utlandet har efterfrågat broschyren på engelska.

MARIA NORELL

Broschyren ska nu ha skickats ut till samtliga svenska hushåll.

Projektet har rönt stor uppmärksamhet och Västerås stad har fått besök av såväl förre överbefälhavaren och – som här – ministern för civilt försvar Carl-Oskar Bohlin. Till vänster om ministern står Johan Erikols, projektdeltagare Projekt 32 och till höger Helene Öhrling, stadsdirektör Västerås stad samt Ida Röjerås, projektdeltagare Projekt 32.

FOTO: PER GROTH

Unga statsvetare stärker det civila försvaret

När en ny beredskapsnivå för Västerås stad tas fram, består halva projektgruppen av nyutexaminerade statsvetare.

– Tanken är att de inte har samma begränsningar som kanske jag har, som har fyllt 65 och jobbat inom offentlig sektor i evigheter, säger Mikael Lagergren, säkerhetsdirektör Västerås stad.

■ Deltagarna i det som heter Projekt 32 – namnet anspelar på att Sverige blev det 32:a landet att gå med i Nato – undersöker hur stadens samhällsviktiga verksamheter ska bedriva sin verksamhet om det blir höjd beredskap och ytterst krig.

Arbetet ska resultera i ett förslag på en gemensam beredskapsnivå för Västerås stad år 2030.

Förutom erfarna strateger som kan verksamheten på djupet, består projektgruppen till hälften av nyutexaminerade statsvetare, där några har

studerat vid Försvarshögskolan.

– Vi har mixat olika bakgrunder med målet "största möjliga olikhet" och för att blanda förnyelse och tradition, berättar Mikael Lagergren.

Tillsammans med äldreboenden, skolor, socialjour och andra samhällsviktiga verksamheter undersöker projektgruppen vilka behov som finns av medarbetare, lokaler, materiel, mat och el med mera i händelse av höjd beredskap. Exempelvis hur en skola kan agera om värme eller digitala stöd inte fungerar eller om skolan ska användas som trygghetspunkt.

– Analys av den insamlade datan görs utifrån MSB:s KDU-verktyg, ett planeringsverktyg för att fastslå och följa upp ambitionen i den egna krigsorganisationen, berättar projektledaren Johanna Hedvall Åhlberg.

Projektet undersöker även vad Sveriges medlemskap i Nato innebär för Västerås och

hur staden kan hantera eventuellt tillkommande krigsuppgifter, exempelvis ransonerering.

– På sikt ska arbetet leda till att staden får bättre planeringsförutsättningar och dessutom blir vi bättre på att hantera frestida kriser. Jag upplever att resultatet kommer att göra verklig skillnad för våra verksamheters arbete med beredskap, säger Johan Erikols, en av statsvetarna i Projekt 32.

I början på nästa år ska ett beslutsunderlag presenteras för kommunfullmäktige.

– I kommunen har vi arbetat med civilt försvar i flera år och vi har planer och materiel på plats. Samtidigt arbetar vi för att öka vår beredskapsförmåga genom utbildning och övning. När vi utgår från en gemensamt beslutad basnivå och tydliga måttvärden blir det lättare att avgöra om stadens beredskap är ändamålsenlig, säger Mikael Lagergren.

MARIA NORELL

Fackförbund antar ny högsta beredskapsstadga för krig

■ I november beslutade Sveriges Ingenjörers fullmäktige om en högsta beredskapsstadga som kan aktiveras i händelse av krig.

– Vad vi förstår kan Sveriges Ingenjörer vara första fackförbund att anta stadgar

för krig, säger presschefen Mattias Bengtsson.

Anledningen är att regeringen har uppmanat samhället att höja sitt beredskapsläge och att förbereda sina organisationer på ytterligare förändrat säkerhetshot.

– Vi har utgått från hur riksdagen omstruktureras i händelse av krig och nu säkerställer vi en demokratisk beslutsordning men i mindre skala, säger Ulrika Lindstrand, förbundsordförande Sveriges Ingenjörer.

KIRUNA · Stora risker, små marginaler och modern teknik.

I Kirunagruvan finns Sveriges djupast belägna brandstation.

Följ med drygt en kilometer ner i berget.

Riskfyllt och modernt i underjorden

■ – Välkomna in i världens största underjordsgruva för järnmalm, utbrister Anders Lindberg, presschef på gruvdriftskoncernen LKAB, när han kör in bilen genom Kirunagruvans huvudinfart.

Under oss breder praktiskt taget en hel stad ut sig längs bergets 4,5 kilometer långa malmkropp. Här finns matsalar, kontor, verkstäder, busshållplatser, fjärrstyrda maskiner, förarlösa tåg och vårt mål: landets djupast belägna brandstation.

Huvudväg 16 går till gruvans alla nivåer och har en ganska blygsam, tioprocentig lutning. Det gör att det inte riktigt märks hur djupt ner i berget vi kör – bara att vi åker långt, ackompanjerade av ett högt brummande från fläktar som håller luften frisk.

Lamporna i taket försvinner efter en liten stund och allt som syns under de cirka 25 minuter det tar att komma till gruvans huvudnivå – 1 365-metersnivån – är reflexförsedda gråbergväggar och mörka avtagsvägar.

– Mötande trafik syns bättre utan lampor i taket. Därför har vi bara ljus i början, för att ögonen ska vänja sig vid mörkret på väg ner och vid ljuset på väg upp, berättar Anders Lindberg.

Vägarna är enda sättet för maskiner, reservdelar och anställda att ta sig in, så trafiken är ofta tung. Hissen är enbart till för de upp till 80 000 ton järnmalm som transporteras upp ur gruvan varje dag.

Totalt finns närmare 60 mil asfalterad väg i gruvan – och det är bara huvudvägarna. De flesta vägar är enklare grusvägar ut till produktionsområdena.

Det byggs hela tiden nya vägtunnlar för att kunna följa malmkroppen neråt.

Trots vägskyltar är det i princip omöjligt för den oinvigde att navigera i de underjordis-

ka tunnlar, vilket Kirunas räddningschef Thomas Winnberg belyste i förra numret av Tjugofyra7. Den kommunala räddningstjänsten leder insatserna, även om de inte skickar resurser varje gång, och är helt beroende av LKAB:s industribrandkår.

Kåren består av ett 30-tal brandmän, stationerade både ovan och under jord. LKAB har ett stort industriområde på marknivå med förädlingsverk och verkstäder, men det är utan tvekan under jord som de stora utmaningarna finns när det gäller räddningsinsatser.

– Riskerna är stora och marginalerna små, konstaterar styrkeledaren och brandmannen Per Berggren.

Han nämner sprängningar, skalv och ras, rökutveckling i samband med brand, roterande maskiner och tunga transporter i kombination med de långa infartsvägarna.

Riskerna bedöms alltid noga innan en insats.

– Är personer instängda i rasmassor kanske vi måste kalla dit bergförstärkare innan vi ens beträder området. Vi kan använda oss av värmekameror och LKAB:s avancerade drönare och robohundar för att skapa oss en bild av hur det ser ut.

Robothundarna har brandmännen hittills enbart övat med, men drönare användes skarpt 2020 för att skanna av området i samband med det största gruvskalvet som hittills mätts upp i Sverige. Som tur är kom ingen till skada i skalvet. Där emot bedömdes skalvområdet som så osäkert efteråt att tre hela årsproduktioner av järnmalm har lämnats kvar.

Gruvskalven beror på att de naturliga bergspänningarna förändras när malmen plockas ut.

Lastbilsmekanikern och deltidbrandmannen Björn Strand har jobbat i gruvan i

Höjd säkerhet
"Nu är vi nere på sex-sju allvarliga olycksfall per en miljon arbetstimmar."

Anders Lindberg, LKAB

– Det finns en risk att ett stort skalv inträffar igen men vi har hundratals instrument som känner av aktiviteten, så vi kan stoppa arbetet i ett område vid behov. Det går också att motverka genom gruvplanering och genom att vi jobbar med att förspräcka berget så det inte blir lika kompakt, förklarar Anders Lindberg.

Olycksstatistiken har förbättrats oerhört sedan 60-talet. Då låg den på över 80 olycksfall per en miljon arbetstimmar.

När LKAB i slutet av 70-talet och tidigt 80-tal började satsa mer på fysisk säkerhet som bättre maskinsäkerhet, bättre rutiner vid sprängning och bättre personlig skyddsutrustning, sjönk kurvorna rejält.

– Nu är vi nere på sex-sju allvarliga olycksfall

34 år. Han hittar nästan överallt i den underjordiska miljön.

FOTO: HANS-OLOF UTSI

per en miljon arbetstimmar. Det är ovanligt lite för en verksamhet som är så full av risker, säger Anders Lindberg.

Majoriteten av de cirka 150 larmen varje år är automatlarm och sjukvårdslarm i stil med benbrott och skärskador. Förra året avled dock en medarbetare efter att ha blivit påkörd av en dumper och så sent som i maj i år avled en medarbetare i en klämolycka.

Per Berggren har varit med på många av de allvarigare olyckorna.

– Självklart påverkas man, allra mest av de med dödlig utgång. Alla ska ju komma hem från jobbet!

Borring under jord.

FOTO: LKAB

Förlösa tåg som samlar upp malmen.

FOTO: ALM & ME AB

Industribrandkåren har ett samverkansavtal med Kiruna räddningstjänst. "När vi kommer utanför grindarna vet den kommunala räddningstjänsten att vi inte klättrar på tak, utan är rökdykare anpassade för gruvan", säger styrkeledaren och brandmannen Per Berggren.

FOTO: HANS-OLOF UTSI

Andra händelser han minns tydligt är en brand i snedbanan, där 16 personer fick uppsöka sjukhus efter att ha andats in brandgaser, och när en lastbil körde rakt in i en bergvägg. Vid den sistnämnda var Per först på plats tillsammans med kollegan Björn Strand.

– Björn säkrade platsen medan jag klev in i det som var kvar av lastbilen för att vårda föraren. När ambulansen kom kunde jag äntligen börja klippa och koncentrera mig på sådant som jag kan bättre. Det tog 45 minuter för två personer att klippa loss föraren. Han överlevde men minnesbilden finns alltid kvar i bakhuvudet.

Framme på gruvans huvudnivå är det just Björn Strand, deltidbrandman och lastbilsmekaniker, som tar emot i det han beskriver som gruvans hjärta, gruvstaben.

I de fönsterlösa kontoren pågår den övergripande kontrollen av gruvan. Det är staben som

vet vilka som vistas här nere, var dessa befinner sig, som styr produktionen och informerar brandmännen vid behov.

Björn Strand har rört sig i den underjordiska miljön i drygt 30 år och hittar nästan överallt.

– Men det kan fortfarande hända att jag behöver klia mig i huvudet eller fråga en kollega om vägen, berättar han medan han öppnar dörren till brandstationen, som ligger i anslutning till stabsområdet.

En annan utmaning han nämner är att det kan vara svårt att få larmen.

– Det är inte alltid man hör telefonen pipa när fläktar och maskiner bullrar. Om vi inte svarar på larmet brukar befälet ringa tills vi uppmärksammar signalen. Men på vissa ställen är det radioskugga, då får man med jämna mellanrum gå ut och kolla mobilen där det finns täckning.

Brandstationen i gruvan är bokstavligen en

Samarbete

"Har vi en misstänkt stroke eller liknande kan vi i samråd med regionen lasta sjukvårdstransporten och köra upp. Där vinner vi mycket tid."

Per Berggren, styrkeledare

grotta. De skrovliga väggarna har målats vita och i taket hänger skarpa lysrör för att kompensera bristen på dagsljus.

Luften är fuktig men förvånansvärt varm – så här djupt ner i gruvan råder minst 18 grader.

Två mindre brandbilar, en släckbil (som snart ska uppdateras till en större och kraftfullare variant) och en sjukvårdstransport står parkerade i brandstationen.

– Man får räkna med en halvtimme för regionens ambulans att ta sig hit. Har vi en misstänkt stroke eller liknande kan vi i samråd med regionen lasta sjukvårdstransporten och köra upp. Där vinner vi mycket tid, säger Per Berggren.

Släckbilen är, till skillnad mot vanliga släckbilar, utrustad med en räddningskammare. Vid en händelse i gruvan är det första brandmännen gör att slå på luftpaketen för att få luft inne i kupén.

Om de hamnar i en rökfälla kan de koppla

Mask behövs i den äldre varianten av räddningskammare.

FOTO: HANS-OLOF UTSI

Så här ser räddningskammarna som finns nere i gruvan ut.

FOTO: HANS-OLOF UTSI

Dessa fordon plus en släckbil är placerade under jord. Fler finns ovan jord.

FOTO: MARIA NORELL

Gruvberget Kiirunavaara där malmbrytningen äger rum, med den gamla delen av Kiruna nedanför.

FOTO: MARIA NORELL

LKAB har avancerade drönare och tre stycken Spot, robothundar från Boston Dynamics. Industribrandkåren har övat med robohundarna, som ska kunna hjälpa till vid räddningsaktioner. Spot kan gå i trappor, man kan sätta mätutrustning och kamera på den, till exempel.

FOTO: FREDRIC ALM

in sig med masker och sitta säkert i bilen i åtta timmar.

– Behöver vi lämna bilarna är de även utrustade med luftpaket i jumbostorlek. Med dem blir aktionstiden cirka 40 minuter, dubbelt så lång tid som luftpaketen den kommunala räddningstjänsten använder, berättar Per Berggren.

Tidigare inträffade i snitt en brand här nere varje år, främst fordonsbränder. De senaste åren har dock inte brandmännen behövt rycka ut på en enda brand. Även på den fronten har det förebyggande arbetet gjort stor skillnad.

Exempelvis måste alla fordon som åker ner i gruvan regelbundet genomgå noggranna brandbesiktningar och vara utrustade med skyddsmasker. Fordon över 3,5 ton ska dessutom ha sprinklers. Bensinbilar är bannlysta (blåljusfordon undantaget) på grund av högre brandrisk och häftigare brandförlopp.

– Vi genomför flygande kontroller ibland. Nyss upptäcktes ett dieselläckage i en personbil i en ny fyndighet norr om stan. En bärgare fick dra ut bilen ur tunneln, berättar Per Berggren.

”Fördelen” med en brand i gruvan är att det inte är brännbart material runt omkring, branden blir koncentrerad till ett ställe. Ventilationen gör att röken blandas ut snabbt, så det blir ganska svala brandgaser.

I brist på utrymningsvägar är en av de största riskerna att personer blir fast i gruvan vid en brand.

– Vi har inget som säger att man måste ut-

rymma, däremot att man ska ta sig till en säker plats, förklarar Per Berggren.

Därför finns 33 räddningskammare utspridda på strategiska platser, där personalen kan sitta säkert medan räddningstjänsten släcker branden. Kanske har röken gjort att bilar kört ner i diket och personer blivit skadade.

– Då prioriterar vi att rädda liv och evakuerar sedan från kamrarna så snart det går.

Vid en brand får de anställda ett meddelande i mobilerna om att de ska ta sig till en räddningskammare och blir, genom ett nytt system i telefonerna, även pekade i rätt riktning. Dock är gruvan så stor att personalen kan fortsätta jobba i norr om det brinner i söder.

Skulle man befina sig i radioskugga är det upp till den enskilda att sätta sig i säkerhet.

– Man får aldrig bannor om man sätter sig i en räddningskammare, betonar Anders Lindberg.

Kamrarna finns i två varianter. Den modernaste kan man sitta 40 timmar i om det skulle krävas (det har det hittills aldrig). Kamraren har toalett, förnödenheter och reningsanläggning. Med två bänkar mitt emot varandra känns det lite som att sitta i en bastu, eller kanske norrländsk fiskestuga.

I den äldre varianten av räddningskammare behöver man en andningsmask och kan vistas i åtta timmar.

– Maskerna är väldigt högljudda. Det är inte optimalt men du överlever, säger Per Berggren.

Han upplever att kamrarna inte används så

FAKTA

Järnmalmen i Kiruna

■ Kirunagruvan är världens största och modernaste underjordsgruva för järnmalm.

■ Har kapacitet att transportera upp 80 000 ton järnmalm ur gruvan varje dag. Bara en gruva är större sett till produktionsmängd och det är en koppargruva i Chile.

■ Brytningen började på allvar 1902, även om renskötande samer känt till malmen betydligt längre.

■ Först bröt man i dagbrott, alltså från markytan, på bergets topp (0-nivån). Bergets topp är i dag borta men 0-nivån räknas fortfarande från den gamla toppen.

■ Huvudinfarten till gruvan är med detta räknas på 230-metersnivån.

■ I september 1962 sköts sista salvan i det gamla dagbrottet och man började enbart bryta under jord längs hela den 4,5 kilometer långa och i snitt 100 meter breda malmkroppen.

■ Brytningen sker i dag på cirka 1 000 meters djup. Sedan släpps malmen ner till huvudnivån, som är en transportnivå, där förarlösa tåg samlar ihop malmen och transporterar den till hissar som för upp malmen till förädlingsverk på ytan.

■ När malmen förädlats till järnmalmsspellets skickas den med tåg till hamnar i Luleå och Narvik och sedan vidare till stålverk runt om i världen.

■ I Kiruna har LKAB drygt 2 000 egna medarbetare plus entreprenörer.

■ LKAB har också en gruva i Gällivare, ett dagbrott i Svappavaara och väntar på tillstånd att öppna en ny gruva norr om Kirunas gamla centrum. Där finns Per Geijer-fyndigheten, Europas största fyndighet för sällsynta jordartsmetaller. Metallerna är nödvändiga för tillverkning av bland annat elbilar och vindkraftverk.

LKAB:s brand- och räddningstjänst

■ Drog i gång både ovan och under jord 2010. En intern styrka fanns fram till 90-talet, åren däremellan förlitade man sig på kommunen som fick betalt av LKAB.

■ 10 heltidsanställda brandmän stationerade ovan jord, 20 deltidbrandmän i gruvan. Samtliga är utbildade rökdykare. Heltidsbrandmännen ägnar mycket tid åt förebyggande arbete och åker ner i gruvan vid bland annat larm.

■ Vanligaste larmen är automatlarm och lättare sjukvårdslarm men även allvarigare trafikolyck-

or, arbetsplatsolyckor och bränder inträffar.

■ Samarbetsavtal finns med den kommunala räddningstjänsten. De både jobbar, övar, planerar och riskbedömer ihop.

■ Till kårens specialutrustning hör släckbilar med räddningskammare, luftpaket i jumbostorlek, sjukvårdstransport (ambulans utan läkemedelsväska) och linrulle (vajer) att följa vid evakuering i dålig miljö. Har tillgång till LKAB:s avancerade drönare och robohundar.

Faror

”Vi har exempel på insatser där personer har passerat kammare utan att gå in. Sedan har de kört i diket och börjat gå längs järnvägen.”

Per Berggren, styrkeledare

ofta som de egentligen borde. Detta trots obligatoriska utbildningar för alla som ska jobba under jord.

– Vi har exempel på insatser där personer har passerat kammare utan att gå in. Sedan har de kört i diket och börjat gå längs järnvägen. Det är inte bra i den här miljön.

■ **Vad tror du är anledningen?**

– När inget uppseendeväckande händer blir det till slut en miljö som vilken som helst. Du tappar respekten, ser inte riskerna. Vi försöker vara ute och prata om det på arbetsplatserna.

Framöver står LKAB inför att expandera Kirunagruvan och med det blir utmaningarna större. Anders Lindberg berättar att detta ska hanteras med fler räddningskammare och mer automation.

– Robotar och liknande kan undersöka och kanske rädda. Planen är att även ha fler självkörande och automatiserade maskiner. Då kommer antalet människor som jobbar under jord att minska, vilket är en säkerhetsfråga.

Han lägger till att personalstyrkan inte beräknas minska eftersom produktionen ökar.

Malmen, den ser de nämligen inget slut på. Den bara fortsätter och fortsätter ner i berget.

För besökande reporter och fotograf har det däremot blivit dags att åka upp till dagsljuset och den norrländska höstkyllan igen.

MARIA NORELL

Fotnot: När detta trycks jobbar Anders Lindberg inte som presschef utan i en annan roll inom LKAB.

”Här blir vi verkligen testade”

■ Sista ledningskursen för kommunal räddningstjänst på plats i systemet

KISTA

Stor industribrand, lavinolycka och automatlarm.

Det var några scenarier när larm- och ledningsoperatörer samt larm- och ledningsbefäl drillades av MSB och SOS Alarm.

– Här blir vi verkligen testade, konstaterade Wilma Lilja från Trygghets- och larmcentralen i Kalmar.

■ Efter införandet av enhetligt ledningssystem för kommunal räddningstjänst (ELS), har nu samtliga nya ledningskurser rullats ut i MSB:s utbildningssystem.

Sist ut var kursen för larm- och ledningsbefäl som lanserades i november. Den synkades med kursen för larm- och ledningsoperatörer.

– Vi insåg att det finns många synergieffekter av att man gör dessa kurser ihop. Bland annat får eleverna träna på samarbetet mellan rollerna, förklarar David Högberg, affärsutvecklare på SOS Alarm och med en bakgrund inom kommunal räddningstjänst.

Han lägger till att rollerna visserligen redan har sjösatts ute i ledningscentralerna och de olika räddningsledningssystemen, men att det inte har funnits en formell utbildning tidigare.

– Nu får vi klä deltagarna i teori och definiera rollerna lite mer. Det är samma arbetsuppgifter som hanteras men de får en tydligare relation till varandra, och vilken del av uppgifterna som hanteras av vem sker utifrån en gemensam förståelse och ett gemensamt språk.

MSB är visserligen formell huvudman för utbildningarna, men har fått god hjälp med både framtagande och genomförande av SOS Alarm, en samverkan som beskrivs som unik.

– SOS Alarm utför larm- och ledningsoperatörsuppgifter för mer än hälften av Sveriges medborgare. Från vår sida är det jättebra att vi gör det här tillsammans, att vi får tillföra perspektiv och utbildningsin-

Larm- och ledningsoperatörerna Linda Forsberg och Wilma Lilja deltog i en av ledningskurserna för kommunal räddningstjänst under hösten. ”Innan den här utbildningen hade jag enbart hört att ELS stod för ett 'enhetligt ledningssystem', men hade ingen egentlig insikt i vad det faktiskt innebär”, säger Linda Forsberg.

FOTO: MARIA NORELL

satser, säger David Högberg.

Kurserna pågår i fyra veckor, både på MSB:s skola i Revinge, på distans och som när Tjugofyra7 hälsar på, i SOS Alarms skola i Kista.

Här har deltagarna, som kommer både från räddningstjänster och SOS Alarm, möjlighet att sitta i central ledningsmiljö för att bli övade och prövade i sina respektive roller.

Fyra fiktiva räddningscentraler har byggts upp, där det under några timmar skjuts in ärende på ärende, som sträcker sig hela vägen från 112-samtalet till resurssättning och uppföljning av händelsen. SOS Alarms elever som utbildar sig till 112-mottagare agerar inringare, en uppgift som av ljuden att döma minst sagt tas på allvar.

Två av kursdeltagarna är Wilma Lilja, larm- och ledningsoperatör för Räddningstjänsten Sydost via Kalmar kommuns trygghets- och larmcentral, samt Linda Forsberg, teamledare på SOS Alarm i Örebro.

De berättar om intensiva

men roliga och lärorika veckor.

– Här blir vi verkligen testade, både stressmässigt och larmhanteringsmässigt, säger Wilma Lilja.

– Utbildningen går ner på skruv- och mutternivå på ett sätt som man kanske inte är van vid som larm- och ledningsoperatör. Nu får jag lära mig mer om juridiken bakom, om saker som spridning och farliga ämnen. Kunskapen innebär att jag kan tänka till på ett annat sätt – vad innebär det här för insatsen?, fortsätter Linda Forsberg.

Wilma Lilja lägger till att hon fått en större kunskap och bättre förståelse för det som står i ELS-handboken.

– Jag känner mig säkrare på vad som förväntas av mig som larm- och ledningsoperatör utifrån ELS, och hoppas kunna bidra med den kunskapen på hemmaplan. Sedan är det också viktigt att komma ihåg att det som står i handboken ska anpassas efter våra olika organisationer.

Något som David Högberg skriver under på. Han berättar

att det blivit väldigt tydligt att det ser olika ut i landet, bland annat när det kommer till att fördela mandat och uppgifter.

– Någon sa ”enhetligt ledningssystem kanske snarare borde ha hetat enhetligare ledningssystem”. För helt enhetligt kommer det aldrig att bli och det behöver vi förhålla oss till när vi utbildar. Det går inte att lämna en standardlösning 1A.

Efter utbildningsdagarna i Kista väntar bland annat avslutningsveckan i Revinge. Där blir det övningar som spänner hela vägen från 112-samtalet till att vara på plats ute på fingerad skadeplats. Deltar gör brandmän, insatsledare, styrkeledare, brandingenjörs-elever, övergripande ledning och ledningscentral.

Wilma Lilja ser fram emot att få agera ledningsstöd på skadeplats, något som hon aldrig testat.

– Det ska bli väldigt kul och lärorikt. Utbildningen har redan gett mig otroligt mycket men slutövningen är något som jag har sett fram emot lite extra.

MARIA NORELL

FAKTA

ELS

■ ELS-projektet startade 2019 och avslutades tidigare i år.

■ Bakgrunden till projektet var det politiska kravet att alla räddningstjänster ska ingå i större ledningssystem – enhetliga ledningssystem (ELS) – som klarar stora, komplexa och flera samtidigt pågående olyckor.

■ MSB och representanter från kommunal räddningstjänst har drivit arbetet.

■ Ett stöd för räddningstjänsterna när de formade ledningssystemen blev ELS-handboken på drygt 400 sidor.

■ Utbildningssystemet för ledningsutbildning för kommunal räddningstjänst har utvecklats i samband med ELS-projektet. Det är indelat i tre spår:

• Ledningskurs 1 med tonvikt på uppgifts- och insatsledning (gruppleddare, styrkeledare).

• Ledningskurs 2 som även den har tonvikt på uppgifts- och insatsledning (insatsledare, regional insatsledare).

• Ledningskurs 3 med tonvikt på larmskedet samt systemledning (larm- och ledningsoperatör, larm- och ledningsbefäl, vakthavande befäl och vakthavande räddningschef).

Viktigt steg mot mer samlat agerande vid kriser

Nu har startskottet gått för ramverket Gemensamma grunder.

Det ska göra aktörerna i beredskapssystemet bättre på att hantera samhällsstörningar tillsammans.

■ Nyligen samlades över 300 personer på Karlstad Congress Culture Centre, inbjudna av MSB. De kom från kommuner, regioner, länsstyrelser, centrala myndigheter, frivilliga försvarsorganisationer, privata företag och Regeringskansliet.

Syftet var dels att sätta punkt för det treåriga utvecklingsarbetet under namnet Vidareutveckling Gemensamma grunder, men också att markera att det nu är dags att börja jobba med ramverket i praktiken.

– Ramverket handlar om att vi ska bli bättre på att agera till-

sammans och hantera kriser och ytterst krig mer effektivt, säger projektägaren Ida Kullgren, enhetschef på MSB:s enhet för ledning och samverkan.

Jordskredet i Stenungsund, grundstötningen av färjan Marco Polo i Blekinge och den allvarliga trafiksituationen som uppstod i snöovädret på E22:an i Skåne i januari är tre av händelserna på senare år som visar att det finns ett behov ett mer proaktivt och samordnat agerande från myndigheterna.

– **Ramverket ger** verktyg för att vi ska agera mer samordnat och att vi har ett gemensamt språk; att ord betyder samma sak. När vi till exempel säger att vi ska uppnå en gemensam inriktning eller samlad lägesbild, då har vi samma förståelse för vad det innebär.

Dagen på KCCC innehöll både teoretiska och praktiska delar där de ansvariga gick igenom ramverkets konceptuella grund, förhållningssätt, arbetssätt, checklistor och mallar.

Resultatet är framtaget av över 60 aktörer i beredskapssystemet.

– Samhällsstörningar är per definition tvärsektoriella. När något inträffar, kriser eller ytterst krig, kommer det att innebära samverkan på olika sätt och på olika nivåer. Vi behöver vara förberedda på det och leveranserna i Ramverket ger verktyg för att vi tillsammans ska agera mer samordnat.

■ **Hur har det gått om du sammanfattar projektet hittills?**

– Jag tycker det har varit ett fantastiskt arbete. Det har varit utmanande med löpande leveranser, vi har jobbat med allt

Ida Kullgren, enhetschef på MSB:s enhet för ledning och samverkan, har varit projektägare för Gemensamma grunder.

FOTO: JONAS KLINT

samtidigt, men vi har haft ett bra förhållningssätt och effektiva team. Framgångsfaktorn

har varit samskapande och en stor förståelse för varandra.

JONAS KLINT

Mobila ledningsplatsen klar att använda

Allt fler aktörer ser till att kunna leda verksamheterna från en säker plats om det blir kris.

Nu finns en nyhet i verktyglådan: mobila ledningsplatser.

■ Tjugofyra7 har tidigare berättat att antalet kommuner som investerar i säkrare ledningsplatser ökar. Det rör sig om allt från att man ökar säkerheten i befintliga ledningsrum, till att man bygger nya ledningsrum under jord.

Nu har MSB tagit fram ett nytt, mobilt alternativ. Konceptet har utvecklats av en projektgrupp på MSB i samarbete med de civila aktörer som kommer att använda den här möjligheten till alternativ ledningsplats.

Målgruppen är aktörer med större organisationer än vad den genomsnittliga kommunen har.

– Den här är tänkt främst för aktörer på regional och central nivå men kan självklart också användas av större kommuner, säger MSB:s projektledare Johan Mellstig.

Projektledaren Johan Mellstig ser nu fram emot att containrarna ska börja användas i skarpt läge.

FOTO: JONAS KLINT

Den första uppgiften i projektet var att bestämma vilka förmågor containrarna ska erbjuda.

– Vi kom fram till att det här utseendet är det som bäst matchar de behov som finns där ute.

Övningarna som har genomförts har varit positiva, säger Johan Mellstig.

– Aktörerna tycker att det är en bra resurs, ett rejält tillskott. Systemet består av två containrar. Materielcontainern

används för transport av den utrustning som behövs för att sätta upp ett antal fysiska funktionsutrymmen.

Teknikcontainern är systemets kommunikativa hjärta. I grundläget finns det inte så mycket på insidan.

– När vi lämnar över den är det som en liten mobil datahall med reservkraft och kyla. Sedan fyller aktören den med sina sambandssystem.

Johan Mellstig betonar att det inte behöver vara krig för att en mobil ledningsplats ska göra nytta. Mobiliteten kan vara värdefull även för att komma närmare en kritisk plats i fredstid.

– Det kan handla om större händelser i vardagen där det behövs en förstärkt ledningsförmåga på plats.

– Det kan vara för att något har hänt, en naturkatastrof, en stor skogsbrand, utsläpp av far-

ligt ämne, eller något som gör att man behöver lämna sin ordinarie plats och leda från någon annan plats.

När resursen ska användas letar man upp ett lämpligt hus. I samband med en skogsbrand kan det kanske vara en skola, idrottshall eller ett Folkets hus.

Containern hanteras med lastväxlare så att den går att rulla in i byggnader, och även upp på lastbilarna som transporterar den fem ton tunga och drygt sex meter långa tingesten.

Johan Mellstig ser nu med spänning fram emot att se hur de civila aktörerna tar emot det färdiga resultatet och hur stort intresset är.

Till att börja med kommer containrarna inte att vara en så kallad nationell förstärkningsresurs som MSB använder i olika insatser. Containrarna kommer i stället att finnas ute hos aktörerna själva, som då tar över ansvaret för dem.

– När vi har levererat dem klipper vi navelsträngen med dem.

JONAS KLINT

Få vet vad som förväntas av dem vid kris eller krig

Endast 30 procent av allmänheten vet vad som förväntas av dem vid kris eller krig.

Det visar en färsk undersökning som MSB gjort.

■ Inför utskicket av den nya versionen av "Om krisen eller kriget kommer", tog MSB tempen på allmänhetens syn på beredskapen för kris och krig.

Undersökningen visar bland annat att:

■ Endast 30 procent av de tillfrågade vet vad som förväntas av dem vid en kris eller krig.

■ Endast 15 procent uppger att de vet vad deras kommun har

för ansvar vid kris och krig.

■ Totalt 44 procent uppger att de klarar sig minst en vecka utan samhällets stöd, men flertalet planerar att stärka sin hemberedskap så att de klarar sig minst en vecka.

– Undersökningen visar att kunskapen hos allmänheten om Sveriges beredskap för kris och krig behöver öka. Inte minst kommunerna behöver bli bättre på att involvera sin befolkning i det lokala beredskapsarbetet, säger Christina Andersson, riskkommunikatör på MSB.

Undersökningen visar också att det finns en stor vilja att

engagera sig. Exempelvis genom att gå med i organisationer som jobbar med beredskap eller att gå en utbildning i första hjälpen.

■ Hälften (51 procent) uppger att de är villiga att engagera sig för att bidra till samhällets beredskap.

■ Män (54 procent) uppger i högre utsträckning än kvinnor (48 procent) att de är villiga att engagera sig för att bidra till samhällets beredskap.

■ En fjärdedel uppger att de har övat eller planerar att öva på sin beredskap.

Fördjupat samarbete med Ukraina

MSB ska skicka 40 000 skyddsmasker till Ukraina och samverka med sin ukrainska systemmyndighet inom områdena civilskydd och nationell motståndskraft, har regeringen meddelat.

■ I november undertecknade Sverige och Ukraina en avsiktsförklaring om närmare samverkan inom områdena civilskydd och nationell motståndskraft.

– Sverige kommer fortsätta att stötta Ukraina så länge det krävs. Den avsiktsförklaring som jag och inrikesminister Klymenko i dag har undertecknat är ett starkt kvitto på detta och kommer fördjupa sam-

arbetet mellan våra länder. Som ett första steg avser regeringen bistå Ukraina med ett civilt stödpaket, som bland annat innehåller skyddsmasker via MSB och fartyg från Kustbevakningen, sa ministern för civilt försvar, Carl-Oskar Bohlin, i ett pressmeddelande.

Det handlar om 40 000 skyddsmasker med tillhörande filter, till ett värde av 100 miljoner kronor.

Finansieringen sker inom ramen för den treåriga ekonomiska Ukraina-ram på totalt 75 miljarder kronor som regeringen beslutade om i maj 2024.

Som en följd av avsiktsförklaringen ger regeringen också

så Kustbevakningen i uppdrag att samverka med sin ukrainska systemmyndighet State Border Guard Service of Ukraine. Samverkan gäller utbyte av erfarenheter och metoder för civil maritim säkerhet, utbildningsinsatser och initierande av gemensamma projekt.

MSB får ett liknande uppdrag gentemot sin ukrainska systemmyndighet State Emergency Service of Ukraine, SESU. MSB ska i uppdraget samverka med SESU inom områdena civilskydd och nationell motståndskraft vad gäller samhällsviktiga funktioner och att motverka hybridhot.

Säkrare infrastruktur för laddning av fordon

MSB har fått i uppdrag av regeringen att ta fram en myndighetsgemensam vägledning för säker utbyggnad och användning av laddinfrastruktur för laddbara fordon.

■ Mer än elva procent av personbilarna i Sverige är i dag laddbara och antalet bedöms öka de kommande åren.

– Vi ser att det finns ett behov av att tydliggöra vad som gäller för att säkerställa en säker laddinfrastruktur, säger Yvonne Näsman, handläggare på MSB.

Ansvaret för området ligger i dag hos olika myndigheter. Flera aktörer har uttryckt att det är svårt att navigera i reglerna

och att de kan tolkas olika.

– Vägledningen ska ge en tydlig bild av vad som gäller för både installatörer och användare, som till exempel bostadsrättsföreningar. Målet är att de som behöver ska kunna hitta information på enklare sätt, säger Yvonne Näsman.

Vägledningen ska innehålla information om:

■ Vilka risker som finns vad gäller brand i laddinfrastruktur och laddbara fordon i olika miljöer.

■ Hur riskerna kan minimeras i samband med installation och användning av laddinfrastruktur.

■ Möjliga risker i samband med parkering och behovet av uppställningsplatser som är

Vägledning för laddinfrastruktur på gång.

särskilt avsedda för laddbara fordon.

■ Råd och tips gällande hantering och laddning av mindre elfordon, som exempelvis elcyklar och hoverboards.

Vägledningen tas fram tillsammans med Elsäkerhetsverket och Boverket. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet den 30 maj 2025.

Författaren Helena Söderblom.

FOTO: JENS SÖDERBLOM

Preppingbok ur barns perspektiv

Hur länge fungerar mobilen vid strömavbrott, vad händer när man ringer 112 och var finns information att lita på i en kris?

■ Boken "Tänk som en prepper" vänder sig till barn i mellanstadieåldern. Den är indelad efter information från MSB och förklarar i tio kapitel hur man kan tänka för att ha en bra beredskap för oväntade vardagskriser som strömavbrott, smitta, olyckor och till och med terrordåd.

Författaren Helena Söderblom jobbar som rådgivare inom krisberedskap och hjälper privata och offentliga aktörer att vässa sina kunskaper och planer inför potentiella kriser som cyberattacker, skyfall eller pandemier.

– "Tänk som en prepper" tar barnets perspektiv på beredskap i vardagen. Även enkla saker som att klä sig efter väder, att komma ihåg vattenflaskan, mellanmålet och att se till att mobilen är laddad är alla viktiga pusselbitar för att barn och unga ska vara redo om något oväntat händer, säger hon.

Barn och ungdomar lever i

Boken vänder sig till barn mellan nio och tolv år.

dag i en digital tillvaro där de behöver hantera enorma mängder information. "Tänk som en prepper" innehåller därför även kapitel om hur media fungerar, var man hittar pålitliga uppgifter från myndigheterna i kris och hur man kan avslöja desinformation.

Helena Söderblom bor i Stockholm och har tidigare gett ut två spänningsromaner för barn och unga där prepping berörs: "När världen slocknar" (2020) och "När fjället tystnar" (2021).

Fartygsbranden kunde

Branden på färjan Stena Scandica i Östersjön 2022 har lett till ökad kunskap om bränder till sjöss.

– För oss utredare är det här en perfekt olycka.

Det säger Grete Horsbøl på danska Haverikommissionen.

■ Brandsäkerhet på fartyg blir ett allt mer komplext område i takt med den tekniska utvecklingen.

Vätgas och metanol växer som fartygsbränslen, obemannade fartyg har gjort entré, och två batterityper med olika egenskaper tävlar om att bli ledande inom eldrift av fartyg. Det var några av aspekterna som togs upp vid CFIS, den internationella konferensen om brandsäkerhet till sjöss, som hölls den 8 oktober i Göteborg. Arrangörer var forskningsinstitutet Rise, Stiftelsen Sveriges sjömanshus och Lighthouse, en samverkansplattform för sjöfartsforskning och innovation.

En av deltagarna var Grete Horsbøl, utredare på Den maritime havarikommission, en dansk, statlig haverikommission för olyckor relaterade till sjöfart. Hon var med och utredde branden på den danskflaggade passagerarfärjan Stena Scandica hösten 2022.

Färjan med cirka 300 personer ombord skulle gå mellan Nynäshamn och Lettland, men när den befann sig i närheten av Fårö uppstod en brand som slog ut all ström. Tack vare kreativ problemlösning av be-

Stena Scandica drev okontrollerat och riskerade att gå på grund, men besättningen lyckades undvika det.

FOTO: OLLE WAKTEL

Personer från olika branscher kopplade till sjöfart besökte konferensen och utbytte erfarenheter om brandskydd.

FOTO: JONAS KLINT

sättningen kunde fartyget flera timmar senare ta sig i land för egen maskin. Detta efter en sjöräddningsinsats som involverade bland andra Sjöfartsverket, Kustbevakningen, Sjöräddningssällskapet och Räddningscentral Mitt i Stockholm. Även

Gotlandsfärjan M/S Visby begav sig mot platsen.

Skadorna begränsades till materiell förödelse på bildäcket där branden startade.

MSB är en av myndigheterna som har utrett olyckan. Slutsat-

sen i den utredningen, som Tjugofyra7 har rapporterat om tidigare, var att det finns ett stort behov av proaktivitet och tidig samverkan mellan olika räddningstjänstaktörer.

Den maritime havarikommission har också utrett och lämnat en rapport om olyckan.

– Ingen blev skadad men olyckan var allvarlig nog för att fartygets alla säkerhetssystem skulle aktiveras och bli stresstestade live. Det gav oss möjlighet att analysera hur katastrofer utvecklar sig, säger Grete Horsbøl.

Branden startade i en lastbil på ett av bildäcken. Inte långt från fordonen, på undersidan av innertaket, satt oskyddade elkablar som bland annat ledde ström till reservgeneratoren i en annan del av fartyget.

– Det är kablar som är tillverkade för att stå emot brand till en viss gräns, men de står inte emot när en lastbil står i full brand i en halvtimme.

När kablarna brändes av försvagades elförsörjningen till centrala säkerhetssystem. Felaktiga larm började gå, och besättningen förstod till att börja med inte vad som hade hänt. Men besättningen lyckades snart släcka branden.

– En halvtimme efter att brandlarmet gick, var branden redan under kontroll.

Ytterligare en halvtimme senare blev det en total blackout. Alla fartygets system förlorades; navigeringsutrustning, styrning, framdrift, energiförsörjning av ankarspel, vatten-

Recept för katastrof
”Det här är ett recept för katastrof. Om branden inte hade släckts före blackout-en hade den kunnat spridas okontrollerbart.”

Grete Horsbøl

försörjning – inget fungerade på fartyget.

Stena Scandica drev okontrollerat i riktning mot Fårö under flera timmar innan besättningen lyckades få i gång fartygets huvudmaskiner.

Anledningen till att Grete Horsbøl säger att olyckan hade potential att bli en katastrof är att säkerhetssystemen inte klarade att hålla i gång reservkraften till de centrala systemen.

– All brandbekämpning på fartyget är beroende av elektrisk ström, särskilt när det gäller vattenförsörjning. Brandbekämpningssystemet är beroende av strömförsörjning, reservkraftsystemet är beroende av intakta kablar, de viktiga kablarna är installerade i innertaket på bildäcket, i ett utrymme där bränder kan förväntas inträffa. Det här är ett recept för katastrof. Om branden inte hade släckts före blackout-en hade den kunnat spridas okontrollerbart.

Det här är dock inget unikt för just den här färjan enligt Grete Horsbøl.

Batteridrivna fartyg ställer andra

Batterirevolutionen har nått även sjötrafiken.

Men med ny teknik kommer också nya utmaningar när det gäller brandrisken.

■ – De största riskerna är om battericellerna hamnar i termisk rusning, ett förlopp då de snabbt värms upp och brännbara gaser frigörs. Ett sådant scenario kan få stora konsekvenser då vi kan få väldigt stora mängder av brännbara gaser som kan vara svårt att hantera.

Det säger Maria Quant, forskare på det svenska forskningsinstitutet Rise.

– Har man ett slutet rum och gaserna inte antänder utan ackumuleras, får man en explosionsrisk.

Nyckeln till att motverka spridningen av termisk rusning mellan celler är kylning. För räddningstjänsterna kan det dock bli svårt att komma åt välinpackade batterier och kyla ner dem.

Men det betyder inte att bat-

terier i fartygssammanhang bör betraktas som något extra riskabelt, menar hon.

En olycka till sjöss kan dock bli mer allvarlig på grund av att släckinsatser och evakuering är mer problematiska än på land.

– Jag skulle säga att batterierna ombord på fartyg är lika säkert som batterier i elbilar. Det är ovanligt att fel eller olyckor startar i batterierna då de är utrustade med en rad oli-

ka säkerhetssystem. Men yttre faktorer så som krockskador eller externa bränder kan leda till olyckor som involverar batterierna.

– Folk tar ofta för givet att det är litiumjonbatterier som ställer till det. Men det börjar ofta någon annanstans, och även traditionella bränslen är farliga. Har du mycket energi på liten yta får du risker, det går inte komma runt vilken teknologi det än är.

– Man får lära sig hur man hanterar de här nya riskerna,

och det pågår ett väldigt stort arbete kring det.

Maria Quant har bland annat forskat på skillnaderna mellan natriumjon- och litiumjonbatterier.

Natriumjonbatteriernas lägre energidensitet gör att de inte kommer att konkurrera ut litiumjonvarianten helt. De blir snarare ett komplement, tror Maria Quant.

– Jag tror inte heller att vi i dagsläget kan hitta någon bätt-

ha slutat i katastrof

Branden på Stena Scandica synliggjorde flera sårbarheter när det gäller brandskyddet på fartyget, säger Grete Horsbøl. Bland annat att de säkerhetsanordningar och rutiner man hade inte var anpassade till att så många saker gick fel på samma gång.

FOTO: JONAS KLINT

– Det finns flera andra fartyg med exakt samma design.

Enligt haverikommissionen bröt inte fartyget mot några säkerhetsregler, men man drar

slutsatsen att det är viktigt att reservsystemen skyddas bättre, och att kritisk elektrisk infrastruktur brandskyddas.

Detta uppger rederiet att

man åtgärdat sedan branden.

Haverikommissionen lyfter också fram besättningens viktiga roll. Branden på Stena Scandica visar att människors

skicklighet och kreativitet kan motverka brister i ett fartygs säkerhetssystem. När en större olycka inträffar och inget av fartygets system fungerar, blir

det uppenbart att besättningens anpassningsförmåga och mod att fatta svåra beslut i en nödsituation är helt avgörande.

JONAS KLINT

krav på brandsäkerheten

re batteriteknologi där vi kan få ut så mycket energi så snabbt som i litiumjonbatterier.

Men om man ser på hur tillverkningsprocesserna går till ser det annorlunda ut.

– Den största anledningen till att det forskas mycket på natriumjonbatterier just nu är tillgången på råmaterial. Natrium är vanligt i jordskorpan, till skillnad från litium, och finns tillgängligt över hela världen.

I natriumjonbatterier kan man även undvika användning

av koppar, nickel och kobolt. Med tanke på den förväntade ökningen av efterfrågan på batterier kan det bli svårt att få fram tillräckligt med material till litiumjonbatterier.

Forskningen pekar också på att natriumjonbatterier är säkrare ur brandsynpunkt.

– Bland annat för att natriumjonbatterier möjliggör användandet av vattenbaserade elektrolyter, som inte är brännbara. De kan också förvaras och transporteras totalt urladdade.

Det är en stor fördel för ju högre laddningsgrad desto större risk för olyckor. Litiumjonbatterier kan skadas om de urladdas totalt och måste därför transporteras och lagras delvis laddade.

■ **Som forskningen står just nu – skulle vi hellre satsa på natriumjonbatterier om vi bara pratar säkerhet?**

– Ja, det finns potentiellt fördelar gällande säkerheten, men det behövs fortfarande mycket mer forskning kring ämnet.

Natriumjonbatterier som

energikälla inom transportsektorn finns än så länge bara som prototyper, men att de kommer mer och mer är det ingen tvekan om, enligt Maria Quant.

■ **Kommer de också i de i stora godsfartygen på haven?**

– Ja det tror jag absolut. Vi på Rise är involverade i många projekt som involverar nya batteriteknologier och natriumjonbatterier är just nu ett hett område inom forskningen.

Maria Quant, forskare på Rise.

FOTO: JONAS KLINT

JONAS KLINT

Marco Polos grundstötning – en komplex insats

Under 25 dagar deltog Räddningstjänsten Västra Blekinge i hanteringen av fartyget Marco Polos grundstötning vid Hörvik i Pukaviksbukten.

Insatsen omfattade två evakueringar, två skadehanteringsfaser och avslutande återställning.

En insatsutvärdering gjord av Magnus Kärvhag och Peter Jönsson fokuserar på räddningstjänstens åtgärder, beslut och samverkan.

■ Tidigare har effekterna av grundstötningen lyfts här i Tjugofyra7 (nr 60), men denna gång är fokus på räddningstjänstens arbete.

På morgonen den 22 oktober 2023 gick fartyget Marco Polo på grund nära Hörvik med 70 passagerare ombord. Räddningstjänsten Västra Blekinge, Sjöräddningssällskapet och Kustbevakningen larmades initialt.

Räddningstjänsten stöttade inledningsvis vid evakueringen av passagerare till Karlshamns hamn och undersökte en diesellukt som uppfattats i Sölvesborgsområdet, vilken spårades till haveristen.

Fokus skiftade till oljeutsläppet, och en stab upprättades i Karlshamn. Sjöräddningssällskapet lade ut länsor runt haveristen, men vid lunchtid upptäcktes tjockolja som hade nått kusten. En saneringsorganisation för land bildades med extra resurser, och vissa kuststräckor och hamnar prioriterades.

Räddningstjänsten bedömde insatsen som ett saneringsuppdrag med undantag för akuta åtgärder i några hamnar.

De akuta åtgärderna bedömdes omfattas av lagen om skydd mot olyckor (kommunal räddningstjänst), medan saneringsarbetet inte gjorde det. Kommunerna ansvarade därför för fortsatt sanering på land, medan Kustbevakningen hanterade arbetet till havs inom ramen för statlig räddningstjänst.

Löpande samordnade länsstyrelsen arbetet genom åter-

FAKTA

Insatsutvärdering

■ Insatsutvärderingen analyserade tio områden: 1) Lägesbild 2) Roll- och ansvarsfördelning 3) Samverkan 4) Stabsarbete 5) Områdesledning 6) Materialhantering 7) Bärgning 8) Metod och teknik 9) Säkerhet och tillbud 10) Dokumentation.

Erfarenheter och åtgärdsförslag sammanställdes under två huvudrubriker: lärdomar för svensk räddningstjänst och för Räddningstjänsten Västra Blekinge.

kommande samverkanskonferenser.

MSB bistod under insatsen med både oljeskyddsutrustning från de nationella depåerna och med oljeskydds- och saneringsexpertis.

Saneringsarbetet till havs och på land fortsatte med försämrat väder, vilket ökade risken för att fartyget skulle brytas sönder. Den 29 oktober drev fartyget av grundet men gick återigen på grund, vilket ledde till en ny evakuering av kvarvarande personer.

Oljan rörde sig därefter mot Karlshamn och Norge gryt, och räddningstjänsten vidtog förebyggande åtgärder som att lägga ut strandduk och länsor på flera platser.

Den 3 november bärgades Marco Polo till Karlshamns hamn för lossning och räddningsinsatserna avslutades successivt.

Totalt genomförde Räddningstjänsten Västra Blekinge tolv räddningsinsatser, huvudsakligen akuta åtgärder vid vattendrags mynningar, hamnar och liknande. Även om dessa var akuta pågick flertalet av dem under flera veckors tid. Samtliga räddningsinsatser enligt lagen om skydd mot olyckor (kommunal räddningstjänst) var avslutade den 15 november 2023.

Hur länge själva saneringsarbetet utmed de oljeskadade kuststräckorna fortgick framgår inte av rapporten. Men via Sölvesborgs kommuns hemsida finns kompletterande information om själva saneringsar-

5

Lärdomar för svensk räddningstjänst

1 Lägesbild och spridningsprognoser

Initial information var avgörande för åtgärder. I detta fall var lägesbilden inledningsvis otydlig. Rutiner för att ta fram lägesbilder och spridningsprognoser behövde utvecklas och övas.

2 Ansvarsgränser, rollfördelning och förtydligande av vissa begrepp

Utvärderingen visade på brister i roll- och ansvarsfördelning. Begrepp som "strandnära" och "strandnära sanering" behövde definieras, och förväntningar mellan myndigheter borde klargöras. MSB skulle också behöva uppdatera handboken om "innehåll och struktur i kommunernas handlingsprogram" för att tydliggöra vad som räknas som en hamn.

3 Strategisk samverkan

Utvärderingen visade god samverkan mellan individer, men brister i den strategiska samverkan mellan staber, särskilt Kustbevakningen och räddningstjänsten. Ansvarsgränser och ett gemensamt förhållningssätt behövde klargöras, och rutiner för strategisk samverkan utvecklas och övas.

4 Ledning

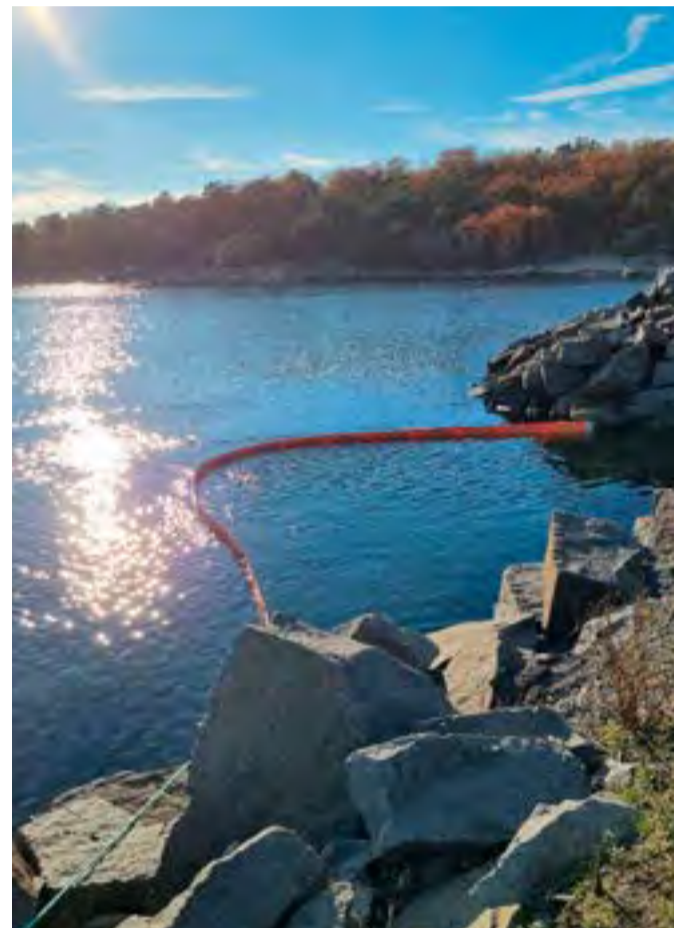
Om oljan befann sig på statligt vatten skulle Kustbevakningen leda insatsen baserat på lägesbilder och begära stöd från kommunal räddningstjänst. Målet kunde vara att ge mandat att prioritera i strandnära områden. Rutiner för ledning behövde utvecklas och övas.

5 Materielhantering

Under första veckan förekom långa diskussioner om Myndigheten för samhällsskydds oljeskydds-förråds materiel fick användas för sanering när räddningstjänsten inte deltog, vilket tog onödig tid att lösa. Regelverket för materielhantering behövde ses över, och kravet på att Myndigheten för samhällsskydds experter endast fick utbilda räddningstjänstpersonal borde omvärderas.

betet. <https://www.solvesborg.se/olja>

MATTIAS SJÖSTRÖM

Räddningstjänsten vidtog förebyggande åtgärder som att lägga ut strandduk och länsor på flera platser. FOTO: RÄDDNINGSTJÄNSTEN

Dörrar gick inte att öppna – de boende tog sig inte ut

I december 2023 hade Uppsala brandförsvaret ett lite annorlunda larm.

Personer boende i ett flerbostadshus hade ringt SOS Alarm och berättat att de inte kunde öppna sina lägenhetsdörrar varpå en styrka skickades dit för att undersöka.

Utredaren Sandra Hedqvist beskriver i utredningen bakgrunden till hur denna situation uppstod och vad som kan och bör göras för att en liknande händelse kan undvikas.

Den aktuella byggnaden är ett flerbostadshus med sex lägenheter på varje plan. Dessa har sina lägenhetsdörrar ut mot en hisshall och utrymning sker sedan via ett avskilt trapphus, ett så kallat Tr2 trapphus.

Både trapphuset, hisshallen och hisschaktet är egna brandceller, avskilda från lägenheterna. Hisschaktet har försetts med brandgasventilation eftersom hiss dörrarna, som är av teleskopsmodell, inte sluter helt tätt ut mot hisshallen på respektive våningsplan.

Alla lägenhetsdörrar samt entrédörrar är utåtgående i utrymningsriktningen.

Efter ytterligare utredning har det fastställts att det var brandgasfläkten i hisschaktet som orsakade problem att öppna dörrarna. Brandgasfläkten startade då en detektor utlöstes, troligen på grund av rökning.

När den kraftigt överdimensionerade brandgasfläkten aktiveras blir undertrycket, på grund av läckaget via teleskopdörrarna, efter en stund så stort att dörrar blir svåra att öppna. Detta framför allt på grund av att lägenhetsdörrarna trycks utåt så att fallkolven trycks fast i slutblecket.

De boende ringer SOS och

FAKTA

Åtgärdsförslag

Byggherre och brandkonsult
Ta fram rimligare antaganden gällande läckage och fläktstorlek alternativt skapa lämpligare data genom att genomföra läckagemätningar för liknande befintliga byggnader.

Ta fram tydliga rutiner och ansvarsfördelning gällande kontroll i samband med slutskedet. Se även till att kontroll av öppningskrafter och andra delar av brandskyddet som kan påverkas av systemet kontrolleras när systemet är aktivt.

Fastighetsägare
Inför årliga kontroller av brandgasfläktarna.

Se över hela det egna fastighetsbeståndet för att identifiera eventuella liknande problem och åtgärda dessa.

Uppsala brandförsvaret

Genomför riktade tillsynar där det finns risk att denna problematik finns.

Var uppmärksamma på lösningar med aktiva brandtekniska system som skapar under och övertryck vid byggändan. Påpeka vikten av kontroller i slutskedet, att öppningskrafter ska beaktas och att systemet bör ingå i kontrollplanen som en egen punkt.

Stadsbyggnadsförvaltningen Uppsala kommun

Var uppmärksamma på lösningar med aktiva brandtekniska system och ställ krav på att dessa ska ingå i kontrollplanen som en egen punkt. Viktigt att påverka på övrigt brandskydd, så som öppningskrafter, kontrolleras i samband med provning i slutskedet.

berättar att de inte kan komma ut ur sina lägenheter. Räddningstjänsten larmas ut och när de träffar en drifttekniker på platsen meddelar denna vad problemet är och att hen stängt av det aktiva systemet. Hen berättar också att det inträffat förut och menar att det är ett van-

Exempel på åtgärd med tilluftsventil i fasad med ventilationsrör till hisschaktet.

FOTO: RÄDDNINGSTJÄNSTEN

ligt problem i nyproducerade fastigheter.

Enligt relationsritningarna har fläkten en kapacitet på 2 000 liter per sekund, vilket stämmer med brandskyddsdokumentationen som också anger att den klarar 300 grader Celsius i minst 30 minuter. Enligt uppgift från en drifttekniker har de dock en faktisk kapacitet på 2 700 liter per sekund.

I brandskyddsdokumentationen framgår det inte att dörrarna för utrymning uppfyller det krav som ställs i Boverkets byggregler på öppningskrafter. Verifiering av brandgasfläktarna med hänsyn till krav på öppningskrafter vid dimensionering av systemet fanns inte heller.

Utredaren skriver att det framgår att det finns utmaningar med att dimensionera fläktar då det inte finns realistiska värden för läckage i moderna bygg-

nader. Särskilt utmanande är det för slutna utrymnen som inte har kontakt med ytterväggen. De schablonvärden som oftast används i dag baseras på provtryckningar för byggnader som är byggda runt 1980-talet.

Efter att utredningen färdigställdes har det också fastställts att även dimensionering av fläktens kapacitet gjorts via schablon och att det saknades verifiering av den.

Utredaren har inte heller hittat någon dokumentation på att öppningskrafterna på dörrarna har kontrollerats i samband med att brandgasfläktarna testats i slutskedet av byggnationen.

Brister finns också i kontroll och underhåll av brandgasfläktarna och testning av aktiveringen av dem.

I samband med utredningen konstateras att fläkten gav ett så högt tryck på dörrarna som motsvarande cirka 80 kilo,

att jämföra med den maximalt tillåtna kraften på 15 kilo. Det konstateras också att det endast erfordras ett flöde på 800-1 600 liter per sekund beroende på utformningen för att säkerställa den avskiljande förmågan mellan hisshallarna.

Det flödet skapar ändå ett för högt tryck och för att komma till rätta med det höga trycket installerades ventiler i entrén, kopplade till trapphuset och hisschaktet.

Utredaren rekommenderar också fastighetsägaren att utföra årliga kontroller för fläktarna och att se över resten av byggnadsbeståndet för att undvika liknande problem.

Utredaren föreslår också bland annat att Uppsala brandförsvaret genomför tillsyn enligt lagen om skydd mot olyckor i andra fastigheter där liknande problem kan finnas.

ANNA ANDERSSON CARLIN

Erfarenheter

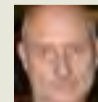
Anna Andersson Carlin och Mattias Sjöström medverkar under Erfarenheter med sammanfattningar av olycksundersökningar inskickade till MSB, samt egna arbeten. De tar gärna emot synpunkter och tips.

Du kan även kontakta MSB på e-post: olycksutredning@msb.se
Undersökningarna på nätet: www.msb.se/sv/verktyg--tjanster/olycksutredningar-fran-kommuner/

Kontakt

Anna Andersson Carlin
anna.anderssoncarlin@msb.se

Mattias Sjöström
mattias.sjostrom@msb.se

”Familjerna gör att systemet

Nyligen doktorerade Emelie Lantz med sin avhandling om deltidbrandmän. I en delstudie tittade hon på familjernas betydelse för att upprätthålla systemet.

FOTO: PRIVAT

Deltidsbrandmännens beredskap påverkar i högsta grad även deras familjer.

– Jag blev förvånad över vilken stor insats de närstående gör för att systemet ska fungera, säger brandingenjören och forskaren Emelie Lantz.

■ 2019 kom Emelie Lantz, då chef för deltidbrandmännen i Västra Blekinge, i kontakt med Brandforsks nystartade forskarskola.

– Skolans mål är att man ska bedriva verksamhetsnära forskning och det blev naturligt att jag skulle forska om deltidbrandmän. Det är allmänt känt att det är svårt att rekrytera och bibehålla deltidbrandmän – och om man ska förbättra någonting behöver man förstå vilka problemen är, säger hon.

Nyligen doktorerade Emelie Lantz med sin avhandling vid Linnéuniversitetet i Växjö. I fem delstudier har hon intervjuat deltidbrandmän, arbetsgivare och familjer samt tittat på internationell forskning och responstider vid hjärtstopp.

– Huvudarbetsgivarnas betydelse har diskuterats länge. Familjens roll har däremot varit mindre uppmärksam.

Trots många år i både chefsrollen och som brandman och befäl vid en deltidstation, blev Emelie Lantz överraskad av vilken stor insats de närstående gör för att systemet ska fungera.

– Hur betydelsefulla de faktiskt är och hur långt de sträcker sig för att det ska gå ihop var

lite förvånande. De får lämna och hämta barn, handla och sköta allt det praktiska. De har svårt att spontant kunna hitta på saker under beredskapsveckorna. Jag vet ju att min man fixar och roddar när jag har beredskap, men forskningen visar bredare att familjen många gånger är en nyckelspelare i att upprätthålla systemet. Jag brukar skoja om att det kanske är familjen som ska ha beredskapsersättningen.

En annan viktig aspekt är den emotionella. Att vara brandman kan vara en stor påfrestande och upplevelserna under larmen stanna kvar länge. Det kan vara svårt för den anhöriga att veta hur humörsvängningar eller nedstämdhet ska bemötas.

– Vad ska jag vara observant på om jag märker att min respektive mår dåligt, var ska jag vända mig? Det efterfrågades på flera håll i intervjuerna, berättar Emelie Lantz.

Samtidigt vittnar många om att uppdraget som deltidbrandman är tillfredsställande och att brandmannens glädje och stolthet över att bidra spelar över på familjen.

Uppdraget ger dessutom nya sammanhang och kontakter, även för de närstående.

Emelie Lantz ger i sin avhandling förslag på åtgärder som kan förbättra upplevelsen för både deltidbrandmännen och familjerna ytterligare, och därmed påverka rekryteringen positivt:

■ **En bra arbetsmiljö.** ”Arbetsmiljön är en viktig del, allt från

Familjefolder stöd vid rekrytering av deltid

Det är viktigt att deltidbrandmännens familjer förstår vad jobbet innebär.

För att säkerställa detta har det tagits fram ett stöd till räddningstjänsterna att använda i rekryteringsprocessen.

■ Att hastigt lämna jobb, hem eller barnens aktiviteter när larmet går är vardag för deltidbrandmännen – något som inte alltid är helt förenligt med familjelivet.

– Det finns deltidbrandmän

som efter kanske två år säger ”det här var roligt men familjelivet funkar inte, så jag måste sluta”. Då har man satsat rekrytering, utbildning och övningar på brandmannen. Vi vill tidigt i processen få ut information till familjen om vad jobbet innebär, säger Anders Sigfridsson på MSB:s enhet för inriktning av skydd mot olyckor.

Tanken är att den som anmäler intresse för att bli deltidbrandman ska få en enkel folder i handen för att kunna dis-

kutera och tänka över för- och nackdelar hemma i lugn och ro.

– Känner familjen att det inte funkar just nu kan intresseanmälan sparas för framtiden. Det är bättre att man säger nej där än hoppar av ett tag senare. Om ett par år har kanske barnen vuxit upp och det passar bättre, säger Anders Sigfridsson.

Idén till foldern kom från räddningstjänsten i Jönköping, som också varit involverad i arbetet. I foldern blandas

olika typer av fakta om yrket, utifrån sloganen ”Hela familjen åker med”.

På plussidan nämns bland annat gemenskap, utbildning och övning, ökad trygghet för familjen, regelbundna hälsoundersökningar och ett ekonomiskt tillskott.

– Nackdelar är ju att man blir bunden under beredskapen, även om den generellt blivit mer flexibel. Vi belyser också risker och saker som att deltidbrandmannen kan behöva

ta egen bil.

Det är upp till varje räddningstjänst att avgöra om de vill använda foldern vid rekrytering. Anders Sigfridsson hälsar att det är fritt fram att göra lokala varianter av den.

– Det är en balansgång mellan att skrämja bort eller att rahera en presumtiv deltidbrandman, men vi tror det är

Anders Sigfridsson

fungerar”

rätt utrustning, klädsel — man ska inte bara ära gamla grejer — och bra lokaler, till den psykosociala biten med stöd och feedback från chefer och kollegor”.

■ **Information till familjerna.** ”När man nyanställer en brandman kan man också ge information till de anhöriga om vad det innebär, var de ska vända sig om partnern mår dåligt, information kring hur räddningstjänsten hanterar svåra händelser och så vidare”.

■ **Inkludera familjerna.** ”Synliggör dem och visa uppskattning. Anordna familjeaktiviteter så familjerna får känna att de också är en del av det hela. Kommunikation och synliggörande kostar inte så mycket”.

■ **Ta fram en app.** ”En app utan konfidentiell information där familjen kan få en prognos vid larm, så man vet om partnern beräknas vara hemma till middagen eller borta ett dygn. Det blir lättare om man har något att förhålla sig till”.

■ **Testa olika scheman.** ”Det är mastigt att ha beredskap dygnet runt i en vecka, erbjud flexibla lösningar”.

■ **Annat stöd.** ”Kanske kan räddningstjänsten underlätta på något vis för familjer som bara har en bil, till exempel”.

Emelie Lantz är sedan november tjänstledig från rollen som brandingenjör vid Räddningstjänsten Blekinge för att jobba som riskkonsult på företaget Afry. Anledningen är att hon vill kunna fortsätta forska, bland annat inom försörjningsberedskap.

– Men jag har en fot kvar i

deltiden som befäl, understryker hon.

■ **Känner du dig hoppfull att det går att vända rekryterings-trenden när det gäller deltid-brandmän?**

– Ja. Kvinnor är fortfarande i minoritet så lyckas man inkludera fler så har man en större bas att rekrytera från.

Hon har fått positiva reaktioner från räddningstjänsterna på sin forskning.

– Jag hoppas att avhandlingen bidrar med kunskap och nyfikenhet till att våga prova sig fram och att adressera de svårigheter och utmaningar som finns.

MARIA NORELL

FAKTA

Forskarskolan

■ Brandforsk är en insamlingsstiftelse som initierar och finansierar kunskapsutveckling inom området brandsäkerhet.

■ Stiftelsens forskarskola startade 2019 och riktar sig till anställda inom kommunal räddningstjänst.

■ Doktoranderna avsätter 50 procent av sin arbetstid för forskning under cirka fyra års tid. De har kvar sin ordinarie anställning och arbetsgivaren står för den kostnaden. Forskarskolan finansierar kostnader för handledning med mera och anordnar gemensamma träffar för doktoranderna. Forskarskolan bedriver ingen egen forskarutbildning eller ger ut någon examen utan detta görs av det lärosäte där doktoranden är antagen. Källa: brandforsk.se

dsbrandmän

bättre att redan från början vara öppen och ärlig. Att vara deltidbrandman är ju trots allt ett ganska annorlunda jobb.

■ **Foldern är en del** av MSB:s ”Strategi och handlingsplan för personalförsörjning av deltidbrandmän”, som Tjugofyra7 tidigare berättat om.

Strategin beskriver vilka förhållanden kommunerna ska ha och vilka förutsättningar de behöver ha på plats för att nå målet: att Sveriges kommuner vid utgången av 2026 ska ha lyckats

vända den negativa trenden så att minst 50 procent av Sveriges räddningstjänstorganisationer med deltidbrandmän har en fungerande personalförsörjning.

– Tillsammans med räddningstjänster, Brandmännens riksförbund, Sveriges kommuner och regioner samt forskare har vi tagit fram en modell som vi tror gör att kommunerna når framgång, säger Anders Sigfridsson.

MARIA NORELL

Marco Gudding och Sandra Karlsson med barnen Milly, 7, Meya, 2, och Loa, 4.

FOTO: MARIA NORELL

Sambon: ”Man får vara beredd hela tiden”

MOLKOM

Trebarnspappan Marco Gudding har varit deltidbrandman i två år. Familjen har blivit mästare på att pussla.

– Det blir snabbt ändrade planer, man får vara beredd hela tiden, säger sambon Sandra Karlsson.

■ Värmländska Molkom har runt 2 000 invånare. Som så många andra mindre orter råder här brist på deltidbrandmän.

För två år sedan bestämde sig rörmokaren Marco Gudding för att dra sitt strå till stacken. Sambon Sandra Karlsson stöttade honom fullt ut.

– Jag är själv uppvuxen i en brandmansfamilj och vet inget annat. Det är ett väldigt viktigt jobb och Marco är rätt person på rätt plats. Han ställer alltid upp för andra och ser bara möjligheter, säger hon.

■ **Sitt ordinarie arbete** har Marco i Karlstad, tre mil från hemmet i Molkom. Sandra jobbar i butik i Filipstad, tre mil åt andra hållet.

Som deltidbrandman har Marco egentligen jour ett dygn i veckan, bortsett från var fjärde vecka. Då är det fyra dygn inklusive helgen som gäller. Men eftersom han inte arbetar på orten krävs en speciallösning.

– En brandmanskollega som jobbar på den lokala industrin

tar mina dagpass på vardagarna. På så vis kan jag gå på jouren när jag kommer hem klockan 17.

På grund av bristen på deltidbrandmän brukar Marco även ta extra beredskapsskift.

■ **Sandra är normalt sett** hemma strax före klockan 19 på vardagarna. För att få ekvationen att gå ihop krävs att hon slutar tidigare de dagar Marco har beredskap.

– Deltid hade jag nog jobbat ändå med tanke på att vi har tre mindre barn och jag slutar såpass sent, men jag anpassar helt klart valet av dagar efter Marcos jour. Som tur är har jag en förstående chef.

Familjen är van vid att planerna snabbt kan ändras under beredskapen. Sjuåriga Milly berättar om när de badade i somras och ett åskoväder drog in.

– Vi såg när blixten slog ner på andra sidan sjön och jag förstod direkt att pappa skulle behöva åka på larm.

– Ja, man får vara beredd hela tiden, konstaterar Sandra.

■ **Barnen har gott om** fritidsaktiviteter, inte minst på helgerna, något som Sandra till stor del måste rodda själv en helg i månaden. Det är konsttåkning i Karlstad, hockey i Filipstad och gymnastik i Molkom.

– Ibland kör det ihop sig, då är det guld värt att ha familjen

nära så morföräldrar eller farfar kan hjälpa till. Även Marcos bror brukar hjälpa till när han är på besök. Vi har också världens bästa grannar som kan vara på stand by, berättar Sandra.

Ett annat dilemma är att familjen gärna vill börja kolla på nytt hus. Med tanke på att Marco har en inställetid på fem minuter vid larm, måste det ligga nära brandstationen.

– Det begränsar möjligheterna. Men vi får anpassa oss, säger Sandra.

■ **För att Marco skulle** sluta som deltidbrandman har aldrig kommit på tal, tvärtom.

– Däremot känner vi flera som slutat på grund av att de inte får ihop familjelivet. För oss funkar det trots allt, men det är ett pussel och jag behöver hjälp för att kunna hjälpa folk, understryker Marco.

Både han och Sandra reagerar positivt på flera av forskaren Emelie Lantz förslag i artikeln här intill, bland annat när det kommer till familjeaktiviteter. Julbord är ett av deras förslag.

– Det vore kul att lära känna fler familjer i samma situation, säger Sandra.

– Och en app med familjeinloggning skulle vara toppen. Man vet ju aldrig om Marco kommer vara borta en eller sex timmar. Det hade motverkat lite av ovissheten.

MARIA NORELL

Korrekt att säga nej till dygn

RÄDDNINGSTJÄNST

Replik till Marcus Aronsson, nummer 63.

Det är sorgligt att så många brandmän av dagens generation prioriterar sin egen arbetstid och sin bekvämlighet, före att prioritera en arbetstid som möjliggör en maximal arbetsprestation under hela sitt arbetspass. Vem tror på riktigt att man kan orka jobba som brandman i

hårt arbete eller livräddning i slutet av ett 24-timmarspass utan möjlighet till vila och återhämtning?

Bytet till delat dygn gjordes på 70-talet just av arbetsmiljöskäl och kanske av riskbedömning av att tvingas jobba 24 timmar i sträck.

Jag och andra som jobbade som brandmän då hade inga problem att jobba delat dygn, även om helgerna ofta var inblandade i ett arbetspass mer än alltid ledig.

Vi brann för vårt jobb och vår uppgift att kunna prestera under hela passet om ett halvt dygn!

I dag känns det mest som man prioriterar sin arbetstid före sin maximala uppgift som brandman. Man vill inte jobba 16-20 pass per månad, bara 9-10 arbetspass i månaden.

Att man inte förstår arbetsgivarnas ansvar att förebygga risker i arbetet genom att begränsa arbetstiden till ett halvt

dygn, är kanske förstäligt då utbildning i arbetsmiljökunskap på ett högre plan inte ges varken i skolan eller tydligen i utbildningen för brandmän.

Arbetsgivarna och även akademikernas fack gör däremot en korrekt riskbedömning när man säger nej till 24-timmars arbetspass.

Så är fakta i detta, jag har i mitt yrkesliv inom först räddningstjänsten på olika nivåer från brandman till brandchef i 16 år och sedan som inspektör

på Arbetsmiljöverket under 12 år lärt mig att inse detta. Hälsningar,

LENNART JONSSON

Mölnadal
f d brandman
f d brandingenjör
f d brandchef &
stf räddningschef
f d arbetsmiljöin-
spektor

Oriktiga påståenden om beredskapspolisen

BEREDSKAP

Jag har i 22 år kämpat för beredskapspolisen. Nu börjar jag bli ...!

När regeringen storsatsar på civilförsvaret finns ordning och säkerhet inte med. Man "lyfte" behovet av en modern beredskapspolis innan den sittande regeringen kom till makten och började storsatsa på det civila försvaret.

Man startade en utredning om beredskapspolisen och i samma utredning hur Försvarsmakten ska kunna stödja samhället mer än vad de får i dag.

Prio ett: Försvarsmakten.

Den logiska lösningen, beredskapspolisen, är långt ned på prioriteringslistan.

Vad man inte har förstått är att det inte blir någon beredskapspolis förrän efter 2030. Det tar nämligen lång tid att bygga upp en beredskapspolis.

Men just beredskapspolisen är inte ett lika spännande ämne rent massmedialt som Försvarsmakten.

Sedan finns det en massa oriktiga uppgifter man gärna tar upp när beredskapspolisen kommer på tal. Ett par exempel är att:

- de användes sällan
- de inte fick använda våld
- beredskapspoliserna skulle förvirra allmänheten
- det finns många poliser och att det fanns rättsosäkerhet.

Om man ska börja med "användes sällan". Det fanns beredskapspoliser och om det blev en kris kunde man aktive-

Vad man inte har förstått är att det inte blir någon beredskapspolis förrän efter 2030. Det tar nämligen lång tid att bygga upp en beredskapspolis, skriver Mikael Juul Sörensen.

FOTO: MARK EARTHY/TT NYHETSBYRÅN

ra dem. Vi ska vara tacksamma för att de aldrig behövde aktiveras men det kunde bli mycket värre och allvarigare och då fanns de. Tyvärr så fanns kritikerna som kunde förutse hur kriserna skulle utvecklas.

Beredskapspoliserna hade samma rätt att använda våld som alla andra poliser. Men man fick inte använda dem vid exempelvis demonstrationer som utvecklades till kravaller.

"Förvirra allmänheten". Om man leker med tanken att beredskapspoliserna aktiverats under en kris så skulle allmän-

heten inte tänka på om det var en snabbutbildad beredskapspolis eller en polis med flera års utbildning. Sedan skapade de en viss trygghet i och med att de hade uniform (med tydliga skillnader. I stället för "polis" stod det "beredskapspolis"). En tjuv skulle inte få för sig att börja bråka med en grupp beredskapspoliser.

Påståendet om att "det fanns många poliser". Rikspolisstyrelsen nämnde 20 000 poliser i sin framställan till regeringen om att få avveckla beredskaps-

polisen 2010. Om det funnits 20 000 poliser i yttre tjänst skulle man kunna motivera det. Men det fanns det inte och finns inte. Beredskapspoliserna skulle hjälpa de få poliserna i yttre tjänst så att de kunde fortsätta med sina uppgifter. Och om det funnits så många poliser i yttre tjänst, behöver man inte hjälp av Försvarsmakten.

"Rättsosäkerhet". Under de åren beredskapspolisen fanns, kan man inte hitta några rättsfall. Inte ens under stormen Gudrun januari 2005.

Man spred osäkerhet och skrämde upp politiker och allmänheten. Man ville inte prata med dem som ansvarade för beredskapspolisen utan hittade på en massa oriktiga påståenden.

MIKAEL JUUL SÖRENSEN

Sakkunnig i frågor om beredskapspolisens roll i kriser

För 15 år sedan var brandmannen Jesper Karlsson en tonåring på glid. Tack vare stödet från nattvandrar Stefan Nilsson kom han på rätt spår. Jesper har bland annat tagit med både brandbil och skiftlag till en av nattvandrarernas träffar med ungdomar i Salem, för att visa att det går att vända en stökig situation till något bra. FOTO: MARIA NORELL

Nattvandrararen styrde Jesper rätt

TUMBA

Som ung sökte sig Jesper Karlsson till stöket.

Den som fick honom på rätt spår var Salems ihärdigaste nattvandrare, Stefan Nilsson.

– Stefan var den första jag ringde när jag lyckats uppfylla min dröm om att bli brandman!

De två männen kramar varmt om varandra när Jesper Karlsson tar emot på sin arbetsplats, Botkyrka brandstation i Tumba.

Här sprang han runt som liten knatte när pappa brandmannen tog med honom till jobbet. Men att Jesper en dag skulle följa i hans fotspår var långt ifrån självklart.

– Jag var stökig och svår, bar på mycket ilska inom mig. När jag drack släppte jag ut alla jobbiga känslor och hamnade ofta i bråk, berättar han.

Redan i 13-14-årsåldern började Jesper hänga i Salems centrum. Snart stötte han på eldsjelen Stefan Nilsson, bilmekaniker som för 20 år sedan star-

tade upp nattvandrarerna i Salems kommun. Varannan helg, i ur och skur, har Stefan tagit på sig den gula nattvandrarjackan och erbjudit ungdomarna sitt stöd – utan att höja rösten eller komma med anklagelser.

– Min känsla var att jag och Jesper fick en bra dialog redan från start. Jag kunde säga till honom när han gjorde något dåligt, men också när han gjorde något bra. Det var han inte riktigt van vid, minns Stefan.

Jesper nickar och fyller i:

– Vi klickade, helt enkelt. Jag uppskattade Stefans tydlighet och ärlighet. På något sätt blev det lättare att lyssna på en utomstående. Nattvandrarerna hade dessutom en förmåga att dyka upp i rätt lägen. Stefan blev snabbt en trygghet för den unge Jesper, som ofta kunde höra av sig och säga ”i kväll kan det bli lite stökigt, kan ni komma förbi?”

Kompisgänget sökte sig visserligen till bråk men fick också ofta skulden för sådant de inte gjort.

– Då fanns det bara en enda

person som backade oss och det var Stefan.

De berättar en anekdot för att förklara hur mycket de unga grabbarna litade på honom.

– Det var skolavslutning och killarna visade mig sex backar öl som de gömt i skogen. Jag förstod att det inte skulle sluta väl, så jag sa ”ta det lugnt nu” och ringde sedan i smyg till närpolisen som fanns då. När jag senare på kvällen träffade killarna sa de ”du kan inte gissa vad som hände, direkt efter att du gått kom polisen och beslagtogs ölen”.

– Det var först för två år sedan som du berättade för mig att det var du som ringde polisen. Det slog oss aldrig in att det kunde ha varit du, skrattar Jesper.

Vändningen i Jespers liv kom när han och kompisarna ställdes inför rätta för misshandel. Stefan hade sett händelsen och skulle vittna.

– De hade oprovocerat hoppat på en kille. Jesper försökte hänga på men kom lite sent, så jag hann ta tag i honom. Så just

den gången gjorde han inget.

Han dömdes ändå till samhällstjänst och för den 16-åriga Jesper var det en skamfylld upplevelse att behöva sitta i en rättegång framför både sin pappa och Stefan.

– Jag bestämde mig för att börja sköta skolan, tog studenten, flyttade från Salem och fick jobb som kock.

Hela tiden hade han kvar kontakten med Stefan, som uppmuntrade honom att ta tag i sin stora dröm att bli brandman. Slutligen vågade han sig på att söka en tjänst som deltidsbrandman i Järna.

– Det första jag gjorde när jag fick tjänsten var att ringa till Stefan!

För ett och ett halvt år sedan började Jesper jobba som heltidsbrandman. Även då var Stefan den första som fick veta.

– Det går inte att beskriva känslan när jag fick jobbet. Jag var den som aldrig blev bjuden på kalas som barn eftersom jag var för stökig. Att jag nu har drömjobb, sambo, barn och bostadsrätt är otroligt – och

mycket tack vare Stefan.

Nattvandrararen själv ler och bollar tillbaka berömmet till Jesper.

– Jag är väldigt stolt över honom. Jobbet har han gjort själv, att jag fått vara en liten del av det är fantastiskt. Många frågar hur jag orkat nattvandra så länge helt ideellt – det här är min betalning, utbrister Stefan och sträcker ut armen mot Jesper.

Alla ungdomar han mött genom åren har det inte gått lika bra för. I somras inträffade två skjutningar i Salem. Stefan var bekant med båda offren och känner även en av de som initialt greps men släpptes.

– Jag har tänkt mycket på om jag kunnat göra mer. Men alla är inte mottagliga, så är det.

– Däremot är det många nattvandrare som också har en Jesper, någon som de puttat i rätt riktning – ibland kanske utan att ens veta om det. För mig har det varit en ära att få följa honom i 15 år.

MARIA NORELL